

Çocuk Haklarına dair Sözleşme

Çocuk Hakları Komitesi
Elli altıncı oturum
Cenevre, 17 Ocak - 4 Şubat 2011

GENEL YORUM No. 13 (2011)

Madde 19: Çocuğun şiddetin her türünden masun olma hakkı

İçindekiler

Sayfa

GENEL YORUM No. 13 (2011).....	1
Madde 19	2
I. Giriş.....	2
II. Amaçlar	5
III. Çocukların yaşamlarında şiddet.....	5
IV. Madde 19'un hukuksal analizi.....	7
19. maddenin 1. paragrafi	Error! Bookmark not defined.
(a) 'her tür...'	7
(b) "bakımında iken ..."	11
(c) "alacaklardır ..."	12
(d) "tüm uygun önlemler yasal, idari, sosyal ve eğitsel her tür uygun önlemler"	12
19. Maddenin 2. paragrafi	16
a) "bu tür koruyucu önlemler, yerine göre, ..."	16
V. Sözleşme daha geniş alındığında 19. Maddenin yorumu	20
VI. Çocuklara yönelik şiddetle ilgili ulusal eşgüdüm çerçevesi	22
VII. Uygulama için kaynaklar ve uluslararası işbirliği ihtiyacı	25

I. Giriş

1. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin (ÇHS) 19. Maddesi aşağıdaki gibidir:

1. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya istismara, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

2. **Gerekçe:** Çocuk Hakları Komitesi (bundan böyle "Komite" olarak anılacaktır), çocuklara yönelik şiddetin yaygınlığı ve yoğunluğu alarm verici boyutlara ulaştığı için Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin (bundan böyle "Sözleşme" olarak anılacaktır) 19. maddesine ilişkin bu Genel Yorumu açıklama kararı almıştır. Bu, çocukların gelişimini ve toplumların ihtilafları çözmeye sahip oldukları şiddet dışı olanakları tehlikeye düşüren uygulamalara son vermek için, şiddeti önlemeye yönelik tedbirlerin geniş çapta güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.

3. **Genel bakış:** Genel Yorum, aşağıdaki temel varsayımlara dayanmaktadır:

a) "Çocuklara yönelik hiçbir şiddet mazur görülmez; çocuklara yönelik her tür şiddet önenebilir."¹

b) Çocukların bakımına ve korunmasına yönelik çocuk hakları temelli bir yaklaşım, çocukları salt "mağdur" olarak gören yaklaşımdan, onları hak sahibi bireyler olarak gören, insan olarak onurlarına, fiziksel ve psikolojik dokunulmazlıklarına saygı gösterip bunları geliştiren bir yaklaşıma doğru paradigma değişikliğini gerektirmektedir.

c) *Saygılık* kavramı, her çocuğun bir hak sahibi, kendi kişiliği, ayrı ihtiyaçları, çıkarları ve özel hayatı olan, kendine özgü ve değerli bir insan olarak tanınmasını, saygı görmesini ve korunmasını gerektirir.

d) Hukukun üstünlüğü ilkesi, yetişkinlere olduğu gibi çocuklara da eksiksiz uygulanmalıdır.

e) Çocukların kendilerini ifade etme ve görüşlerine gerekli ağırlığın tanınması hakları, tüm karar alma süreçlerinde sistematik biçimde gözetilmeli, çocukların güçlendirilmeleri ve katılımı, bakım ve koruma ile ilgili stratejilerde ve programlarda merkezi yer işgal etmelidir.

f) Çocukların kendilerinin yer aldıkları veya kendilerini etkileyen tüm meselelerde yüksek yararlarının birinci derecede gözetilme hakkına, özellikle mağdur oldukları durumlarda ve ayrıca önleyici önlemler alınırken gerekli saygı gösterilmelidir.

g) Her tür şiddetin, halk sağlığı, eğitim, sosyal hizmetler ve diğer yaklaşımlar yoluyla en baştan önlenmesi büyük önem taşımaktadır.

h) Komite, geniş aileler dahil olmak üzere ailelerin bakım ve koruma, şiddetin önlenmesi alanlarındaki birincil konumunu tanıır. Bununla birlikte Komite aynı zamanda şiddetin çoğunlukla aile

---

¹ BM Çocuklara Yönelik Şiddet Araştırması bağımsız uzmanının raporu (A/61/299) paragraf 1.

çevrelerinde ortaya çıktığını, dolayısıyla çocukların aileden kaynaklanan veya ailenin dayattığı güçlük ve sorunların mağduru oldukları durumlarda müdahale ve desteğin gerekli olduğunu tespit eder.

i) Komite ayrıca, okullar, bakım merkezleri, yurtlar, polis nezareti ve yargı kurumları dahil olmak üzere Devlet kurumlarında ve Devlet aktörleri tarafından çocuklara uygulanan yaygın ve yoğun şiddetin farkındadır. Bu uygulamalar çocuklara işkence yapılmasına ve öldürülmelerine kadar varabilmektedir; bunların yanı sıra silahlı gruplar ve Devletin askeri güçleri de çocuklara karşı sıkça şiddet uygulamaktadır.

4. **Şiddetin tanımı:** Bu Genel Yorumun amaçları açısından “şiddet”, 19’uncu maddenin 1’inci paragrafında olduğu gibi “ her çeşit bedensel veya zihinsel saldırı, yaralanma veya istismar, ihmal veya ihmalkâr muamele, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muamele” anlamında kullanılmaktadır. Görülen zararı anlatmak üzere kullanılan diğer terimler (yaralanma, istismar, ihmal veya ihmalkâr muamele, kötü muamele ve sömürü) de eşit ağırlık taşımasına rağmen, burada ‘şiddet’ terimi 2006 BM Çocuklara Yönelik Şiddet Araştırmasına uygun olarak çocukların maruz kaldıkları her türü zarar ve olumsuzluğu anlatmak için seçilmiştir.² Yaygın kullanımda ‘şiddet’ teriminden çoğu kez yalnızca ‘fiziksel’ zarar ve/veya ‘kasıtlı’ olarak verilen zarar anlaşılır. Bununla birlikte Komite özellikle vurgulamak ister ki, bu Genel Yorumda ‘şiddet’ teriminin seçilmesi, hiçbir biçimde, fiziksel ve/veya kasıtlı olmayan zararın (örneğin, diğerlerinin yanı sıra, ihmal ve psikolojik anlamda kötü muamele gibi) etkilerini ve bu sorunun da ele alınması gerekliliğini azımsama şeklinde yorumlanamaz.

5. **Devletlerin yükümlülükleri, ailelerin ve diğer aktörlerin sorumlulukları:** ‘Taraf Devletlere’ yapılan atıflar, Taraf Devletlerin çocuklara yönelik sorumluluklarını salt ülke düzeyinde değil il ve belediyeler düzeyinde de üstlenmeleri yükümlülüğüyle ilgilidir. Bu özel yükümlülükler, şiddetin veya insan haklarına yönelik ihlallerin önlenmesinde gerekli titizliğin gösterilmesi, mağdur ve tanık çocukların insan hakları ihlallerine karşı korunmaları yükümlülüğü, sorumluları araştırıp cezalandırma yükümlülüğü ve insan hakları ihlallerinde tazminat/onarım imkânlarına erişim sağlama yükümlülüğüdür. Şiddetin fiilen gerçekleşip gerçekleşmemesinden bağımsız olarak, Taraf Devletlerin pozitif ve aktif bir yükümlülükleri vardır. Bu yükümlülük çerçevesinde Taraf Devletler, kendi yetenekleri ve finansal imkânları çerçevesinde ve çocuğun gelişim halindeki yeteneklerini de gözeterek çocuğun optimal gelişimi için gerekli yaşam koşullarını sağlamakla görevli ana babalara ve çocuklara bakan diğer kişilere destek ve yardım sağlamak durumundadırlar. (Madde 18 ve 27). Taraf devletler, bunun ötesinde, yaptıkları iş bağlamında şiddetin önlenmesinden, şiddete karşı koruma sağlanmasından ve şiddete karşı mücadeleden sorumlu olan kişilerle yargı sistemlerinin çocukların ihtiyaçlarını dikkate almalarını ve çocukların haklarına saygı göstermelerini sağlama durumundadırlar.

6. **Genel Yorum 13’ün gelişimi:** Bu Genel Yorumun dayandığı belgeler ve kaynaklar şunlardır: Taraf Devletlerin raporlarının gözden geçirilmesi sırasında Komite tarafından belirlenen hususlar ve bunlarla ilgili sonuç gözlemleri; 2000 ve 2001 yıllarında çocuklara yönelik şiddetle ilgili olarak yapılan iki Genel Görüşme gününde belirlenen tavsiyeler; çocukların fiziksel cezaya ve diğer zalimce ve aşağılayıcı ceza biçimlerine karşı korunma hakkıyla ilgili Genel Yorum No. 8 (2006) ve diğer Genel Yorumlarda şiddet konusuna yapılan atıflar. Hâlihazırdaki genel yorum Birleşmiş Milletler (BM) Çocuklara Yönelik Şiddet araştırması bağımsız uzmanı tarafından hazırlanan 2006 tarihli raporda yer alan tavsiyelere dikkat çeker ve Taraf Devletlere bu tavsiyeleri gecikmeden yaşama geçirmeleri çağrısında bulunur. Komite’nin dikkat çektiği bir başka belge de Çocukların Alternatif Bakımına İlişkin BM Kılavuzları ve burada gösterilen yollardır³. Genel Yorumun kaynakları arasında, BM kuruluşlarının, hükümetlerin, hükümet dışı kuruluşların (HDK’lar), topluluk örgütlerinin, kalkınma kuruluşlarının ve çocukların kendilerinin 19. Maddeyi pratikte uygulamada edindikleri uzmanlıklar ve deneyimler de yer almaktadır⁴.

² Sözleşme’nin diğer dillere yapılan tercümelelerinde İngilizce bir terim olarak ‘şiddet’in tam karşılığı her durumda yer almamaktadır.

³ BM Genel Kurul kararı 64/142, ek.

⁴ Bakınız, Suç Mağduru ve Suçun Tanığı Çocuk için Adalet Kılavuzu (BM Ekonomik ve Sosyal Konsey Kararı 2005/20, ek).

7. **Madde 19'in bağlamı:** Komite şu hususları kabul etmektedir:

- Madde 19, Sözleşme'de yer alan birçok hüküm arasında doğrudan şiddetle ilgili olanlardan biridir. Komite ayrıca çocuk satışı, çocuk fuhuşu ve pornografisi ile çocukların silahlı çatışmalara katılmaları ile ilgili İhtiyari Protokollerin de 19. madde ile doğrudan ilişkili olduğunu tespit eder. Bununla birlikte Komite, 19. maddenin, her tür şiddetin ele alınması ve ortadan kaldırılması ile ilgili tartışmalar ve stratejiler açısından daha geniş bağlamıyla Sözleşme'nin temel hükmü olduğunu belirtir.

- Madde 19, doğrudan şiddete ilişkin olanların ötesinde Sözleşme'nin birçok hükmüyle güçlü bir bağlantı içindedir. Sözleşme'nin ilkeleri olarak tanımlanan hakları içeren maddelere (bu Genel Yorumun V bölümüne bakınız) ek olarak, 19. maddenin uygulanması 5, 9, 18 ve 27. maddeler çerçevesine oturtulmalıdır.

- Çocukların insanlık onurlarına, fiziksel ve psikolojik dokunulmazlıklarına (bütünlüklerine) ve yasalara göre eşit korunma haklarına saygı, aynı zamanda diğer uluslararası ve bölgesel insan hakları belgelerinde de tanınmıştır.

- Madde 19'un uygulanması, ulusal, bölgesel ve uluslararası insan hakları organları, mekanizmaları ve BM kuruluşları içinde ve arasında işbirliğini gerektirmektedir.

- İşbirliği, özellikle BM Genel Sekreteri Çocuklara Yönelik Şiddet Özel temsilcisi ile gereklidir. Özel temsilcinin görevi, BM Çocuklara Yönelik Şiddet Araştırmasının dile getirdiği tavsiyelerin uygulanmasını üye devletler ve BM kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve çocukların kendileriyle birlikte sağlayarak çocukların her tür şiddete karşı korunmalarını güvence altına almaktır.

8. **Yayma, yaygınlaştırma:** Komite, Taraf Devletlerin bu Genel Yorumu hükümet ve idari yapılarda; ana babalar ve diğer bakıcılar, çocuklar, meslek kuruluşları, topluluklar ve sivil toplumda geniş biçimde yaygınlaştırmalarını tavsiye eder. Bu yaygınlaştırmada, basılı medya, internet ve çocukların kendi iletişim araçları dahil tüm kanallar kullanılmalıdır. Bu da, Genel Yorumun işaret dilleri, Braille alfabesi dahil ilgili dillere, engelli çocukların da kolaylıkla okuyabilecekleri şekillerde tercümesini ve düzenlenmesini gerektirir. Bunların dışında yapılması gereken diğer işler arasında belgelerin kültürel olarak uygun ve çocuk dostu versiyonlarının hazırlanması, konuyla ilgili çalıştaylar ve seminerler düzenlenmesi, sonuçların ve en iyi uygulamaların neler olabileceğinin tartışılması için yaşa ve engellilik durumuna göre destek sağlanması ve çocuklar için ve çocuklarla birlikte çalışan tüm profesyonellerin eğitiminde bunlara yer verilmesi yer almaktadır.

9. **Sözleşme çerçevesinde rapor gereklilikleri:** Komite, Taraf Devletleri 8 Sayılı Genel Yorum (paragraf 53) çerçevesinde Anlaşmaya Özgü Rapor Kılavuzlarında (2010) özetlenen rapor gerekliliklerine ve Komite'nin Taraf Devletler temsilcileriyle yaptığı görüşmelerin ardından benimsediği Sonuç Gözlemlerine yönlendirir. Hâlihazırdaki Genel Yorum, Sözleşme'nin 44. maddesi uyarınca Taraf Devletlerin raporlarında bilgi vermeleri beklenen önlemleri belirtip pekiştirmektedir. Komite Taraf Devletlere ayrıca BM Çocuklara Yönelik Şiddet Araştırmasında (bakınız, BM raporu paragraf 116) yer alan tavsiyeleri uygulama alanında kaydettikleri mesafe hakkında bilgi vermelerini önerir. Raporlarda, şiddeti yasaklamak ve şiddet meydana geldiğinde gerekli müdahalelerde bulunmak, şiddeti önlemek, farkındalık yaratmak, pozitif ve şiddet içermeyen ilişkileri yaygınlaştırmak üzere benimsenen yasalar ve yönetmelikler hakkında bilgilere de yer verilmelidir. Raporlarda ayrıca, müdahalenin (önleme dahil) her aşamasında çocuktan ve aileden kimlerin sorumlu olduğu, bu sorumlulukların neler olduğu, profesyonellerin hangi aşamada ve koşullarda müdahale edebildikleri ve farklı sektörlerin nasıl bir arada çalıştıkları da belirtilmelidir.

10. **Ek bilgi kaynakları:** Komite ayrıca, BM kuruluşlarını, ulusal insan hakları kurumlarını, HDK'ları ve yetkili diğer mercileri, her tür şiddetin hukuksal durumu ve yaygınlığı, bunların ortadan kaldırılması yolunda alınan mesafe konusunda kendisine bilgi vermeye çağırılmaktadır.

II. Amaçlar

11. Bu Genel Yorum aşağıdakileri amaçlamaktadır:

- Sözleşme'nin 19. maddesi çerçevesinde, ebeveynlerinin, yasal vasilerinin veya Devlet sektörleri / aktörleri dahil başka kişilerin bakımı altındayken çocukların fiziksel veya zihinsel şiddetin herhangi bir biçimine, yaralanma veya istismara, ihmale veya ihmalkâr muameleye, kötü muameleye, cinsel istismar dahil sömürüye maruz kalmalarının önlenmesi ve bu tür durumlara tepki verilmesi yükümlülüklerini kavramalarında Taraf Devletlere yol göstermek;
- Taraf Devletlerin almaları gereken yasal, yargısal, idari, sosyal ve eğitsel tedbirleri özetlemek;
- Şiddetin her türünün önlenmesinde ve ortadan kaldırılmasında ancak sınırlı etkileri olduğu görülen isole, bölük pörçük ve tepkisel girişimleri aşmak;
- Sözleşme'nin, çocuğun yaşamasını, saygınlık, refah, sağlık, gelişim, katılım ve ayrımcılığa maruz kalmamasını sağlamaya – ki şiddet bunların sağlanmasını tehdit etmektedir- yönelik genel perspektifi temelinde 19. maddenin uygulanmasında bütünlüklü bir yaklaşımı yaygınlaştırmak;
- Taraf Devletlere ve diğer paydaşlara, şiddetin çocuk hakları temelli bakım ve koruma önlemleri aracılığıyla ortadan kaldırılmasında eşgüdücü bir çerçeve geliştirme olanağı sağlayacak bir temel sunmak;
- Taraf Devletlerin tümünün Madde 19 çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmek üzere harekete geçmeleri gerekliliğinin altını çizmek.

III. Çocukların yaşamlarında şiddet

12. **Zorluklar:** Komite, çocuklara yönelik şiddetin önlenmesi ve şiddete tepki gösterilmesi yolunda hükümetler ve diğerleri tarafından başlatılan çeşitli girişimleri memnuniyetle karşılamaktadır. Ancak, tüm bu çabalara karşın, mevcut girişimler genel olarak yetersiz kalmaktadır. Devletlerin çoğunda ilgili hukuksal çerçeve çocuklara yönelik her tür şiddetin yasaklanması açısından yetersiz kalmaktadır ve yasaların yerli yerinde olduğu durumlarda da bunların uygulanmasında yetersizlikler görülmektedir. Yaygın sosyal ve kültürel tutumlarla uygulamalar şiddetin mazur görülmesine yol açmaktadır. Alınan önlemlerin etkisi ise, bilgisizlik, çocuklara yönelik şiddet ve bunun temeldeki nedenleri ile ilgili veri ve kavrayış eksikliği, nedenler yerine belirti ve sonuçlara odaklanan tepkisel çabalar ve bütünlüklü olmaktan çok, parçalı durumdaki stratejiler nedeniyle sınırlı kalmaktadır. Sorunun ele alınması için ayrılan kaynaklar da yetersizdir.

13. **İnsan hakları yasal yükümlülüğü:** Yaygın ve yoğun bir olgu olarak çocuklara yönelik şiddetin ele alınması ve ortadan kaldırılması Sözleşme çerçevesinde Taraf Devletlerin yükümlülüğüdür. Şiddetin her türünü önleyerek çocukların insan olarak saygınlıklarına, fiziksel ve psikolojik dokunulmazlıklarına ilişkin temel haklarının güvence altına alınması ve geliştirilmesi, Sözleşme'de yer alan diğer tüm hakların yaşama geçirilmesi açısından temel önemdedir. Burada sunulan diğer tüm savunmalar, insan haklarıyla ilgili bu zorunluluğun yerine geçmeyip onu pekiştirici mahiyettedir. Dolayısıyla, şiddeti önlemeye ve bu olguya tepki vermeye yönelik stratejiler ve sistemler bir refah yaklaşımından ziyade haklar yaklaşımını benimsemektedir. (Daha fazla ayrıntı için 53. paragrafa bakınız).

14. **Toplumda gelişme ve çocukların katkıları:** Şiddetten uzak / arınmış, saygılı ve destekleyici bir çocuk yetiştirme ortamı, çocukların kişiliklerini geliştirmelerine yardımcı olur ve gerek çocuğun yetiştiği ortamda, gerekse genel olarak topluma katkıda bulunan sosyal, sorumlu ve faal yurttaşların ortaya çıkmasını sağlar. Yapılan araştırmalara göre, şiddet görmeden ve sağlıklı ortamda büyümüş çocukların hem kendi çocukluk dönemlerinde, hem de yetişkin oldukları zaman, başkalarına şiddet uygulama olasılıkları daha azdır. Bir kuşakta şiddetin önlenmesi, ondan sonraki kuşaklarda şiddetin görülme olasılığını azaltır. Dolayısıyla, Madde 19'un yaşama geçirilmesi, toplumlarda şiddetin her türünün /

biçiminin azaltılması ve önlenmesi; “toplumsal ilerleme, daha gelişmiş yaşam standartları” ve çocukların da yetişkinlerle aynı yere ve değere sahip olduğu “insanlık ailesinde özgürlük, adalet ve barış” açısından temel stratejidir. (Sözleşme’nin Giriş bölümü).

15. **Yaşam ve gelişim – çocuklara yönelik şiddetin yıkıcı etkisi:** Çocukların yaşaması ve yaşatılması ve “fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve sosyal gelişimleri” (Madde 27, 1) şiddetten ağır ve olumsuz biçimde etkilenmektedir.

a) Çocuklara yönelik şiddet ve kötü muamelenin sağlık açısından kısa ve uzun dönemde yol açtığı sonuçlar herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu sonuçlar arasında ölümcül yaralanmalar, ölümcül olmayan (muhtemelen sakatlıklara yol açan) yaralanmalar, fiziksel sağlık sorunları (büyüyüp gelişememe, daha sonraki akciğer, kalp ve karaciğer rahatsızlıkları ile cinsel ilişki yoluyla geçen hastalıklar dahil), bilişsel gelişim yetersizliği (okul ve işte düşük performans dahil), psikolojik ve duygusal sonuçlar (istenmeme ve terk edilme duygusu, kayıtsızlık, travma, korku, güvensizlik ve endişe, öz saygı zedelenmesi gibi), zihinsel sağlık sorunları (anksiyete ve depresyon, halüsinasyon, bellek bozuklukları ve intihara teşebbüs gibi) ve sağlık açısından riskli davranışlar (uyuşturucu bağımlılığı, cinsel etkinliğe erken başlama gibi) yer almaktadır.

b) Gelişimsel ve davranışsal sonuçlar (örneğin okula devam etmeme, anti-sosyal, kendine ve başkalarına zarar verici davranışlar) başka olumsuzlukların yanı sıra ilişkilerin bozulmasına, okuldan dışlanmaya ve yasa dışı hareketlere yol açabilir. Şiddete maruz kalmanın çocuğun daha sonra da mağdur olmasına, ilerki yaşamında yakın eşe/birlikte olduğu kişiye yönelik şiddet dahil şiddet deneyimlerinin birikmesine yol açtığını gösteren kanıtlar vardır⁵.

c) Çocuk şiddetine karşı tepki olarak Devletlerce benimsenen ağır yaptırımlı veya “sıfır tolerans” politikalarının çocuklar, özellikle ergenler üzerindeki etkisi son derece yıkıcıdır; çünkü bu, şiddete daha fazla şiddetle tepki göstererek çocukları mağdur eden cezalandırıcı bir yaklaşımdır. Bu tür politikalara çoğu kez yurttaş güvenliği ile ilgili kamusal duyarlılıklar ve bu tür konulara medyada en önlerde yer verilmesi yol açmaktadır. Kamu güvenliğine ilişkin devlet politikaları, şiddete şiddetle misilleme yapma anlamındaki kısır döngüden çıkılması açısından çocukların işledikleri suçların temeldeki nedenlerine titizlikle eğilmesi gerekir.

16. **Çocuklara yönelik şiddetin maliyeti:** Çocukların korunma haklarından imtina etmenin insani, sosyal ve ekonomik maliyetleri çok büyük ve kabul edilemez niteliktedir. Bu durumun doğrudan maliyetleri arasında tıbbi bakım, hukuksal ve sosyal refah hizmetleri ve alternatif bakım masrafları yer almaktadır. Dolaylı maliyetler ise, muhtemelen kalıcı yaralanmaları ve engellilikleri, psikolojik olumsuzlukları, mağdurun yaşam kalitesi üzerindeki olumsuz etkileri, eğitimin aksaması veya kesilmesini ve çocuğun gelecekteki yaşamında verimlilik kayıplarını içerir. Şiddet deneyimi yaşamış çocukların işledikleri suçlar sonucunda ceza adaleti sistemine binen yük de bu maliyetler arasındadır. Doğacak bebeğin kız olacağı belirlenen hamileliklerde, bebeğin doğumdan önce hayatına son verilmesi / düşürülmesi şeklinde ortaya çıkan ayrımcı uygulamanın sonucu olan demografik dengesizliğin getirdiği sosyal maliyetler yüksek olduğu gibi, yoldan çıkarılma, erken yaşta ve zorla evlendirilme, cinsel amaçlı insan kaçakçılığı ve cinsel şiddet dahil kızlara yönelik şiddetin daha da artması gibi potansiyel sonuçları da içinde barındırmaktadır.

⁵ Bakanız, Paulo Sérgio Pinheiro, BM Genel Sekreteri çocuğa karşı şiddet araştırması bağımsız uzmanı, Çocuklara Karşı Şiddet BM Araştırması Dünya Raporu(Cenevre, 2006), sayfa 63-66.

IV. Madde 19'un hukuksal analizi

19. maddenin 1. paragrafı

(a) ‘...her tür ’:

17. **İstisna tanımama:** Komite, ne kadar hafif olursa olsun çocuklara uygulanan *hiç bir tür* şiddeti kabul edilemez sayan konumunu tutarlı biçimde sürdürmüştür. “Fiziksel veya zihinsel şiddetin tüm biçimleri” ifadesi çocuklara uygulanan “hukuka aykırı olmayan” herhangi bir şiddet türüne yer tanımamaktadır. Şiddetin sıklığı, çocuğa verdiği zararın ağırlığı, kasıtlı yapıp yapılmaması / olup olmadığı, şiddet tanımlarında ön koşul olamaz. Taraf Devletler, geliştirdikleri müdahale stratejilerinde bu tür etmenleri çocuğun yüksek yararını gözetken orantılı tepkilere yer açmak amacıyla dikkate alabilirler. Ancak, tanımlar hiçbir şekilde, kimi şiddet biçimlerini hukuken ve/veya toplumsal olarak kabul edilebilir sayarak çocuğun insanlık onuru ve mutlak olan fiziksel ve psikolojik dokunulmazlık hakkını azaltamaz.

18. **Çocuk haklarını temel alan tanımlara duyulan ihtiyaç:** Bu koşulların sağlanması çocuk bakımında ve korunmasında nihai amaç olduğundan, Taraf Devletler çocuk refahı, sağlığı ve gelişiminde ulusal standartlar oluşturmalarıdır. Şiddetin her türünün her ortamda yasaklanması için, 19. maddede özetlenen farklı şiddet biçimlerinin net ve pratiğe yansıtacak hukuksal tanımlarına gerek vardır. Bu tanımlar, bu Genel Yorumda sunulan kılavuzları dikkate almalı, kullanılabilirliği sağlayacak ölçüde açık olmalı, farklı toplumlarda ve kültürlerde uygulanabilmelidir. Tanımları uluslararası ölçekte standartlaştırma çabaları (veri toplanmasını ve deneyimlerin ülkeler arasında paylaşılmasını sağlamak üzere) özendirilmelidir.

19. **Şiddetin biçimleri – genel bakış:** Şiddetin biçimlerini özetleyen ve tümüyle kapsayıcı olmayan aşağıdaki listeler, her ortamda ve farklı ortamlar arasındaki geçişlerde tüm çocuklar için geçerlidir. Çocuklar yetişkinlerden şiddet görebilecekleri gibi, çocuklar arasında da şiddet olaylarına rastlanabilir. Dahası, kimi çocuklar kendi kendilerine zarar verebilirler. Komite, şiddetin biçimlerinin çoğu kez birbirleriyle aynı anda ortaya çıktığını ve burada kolaylık için verilen kategorileri kesebileceğini kabul etmektedir. Gerek kız, gerek erkek olsun, çocuklar şiddetin her biçimine maruz kalabilirler; ancak şiddet çoğu kez toplumsal cinsiyet içeriklidir. Örneğin kız çocuklar evlerinde erkek çocuklara göre cinsel şiddete daha fazla maruz kalabilirken, erkek çocukların ceza adaleti sistemi çerçevesinde şiddetle karşılaşmaları ve şiddet yaşamaları olasılığı daha yüksektir (Şiddetin toplumsal cinsiyet boyutları için ayrıca bakınız, paragraf 61(b)).

20. **İhmal veya ihmalkâr muamele:** İhmal, çocukların fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayamama, onları tehlikeden koruyamama, çocuklardan sorumlu olan kişilerin bunları yapabilecek imkânlarla, bilgiye ve hizmetlere sahipken çocukların tıbbi bakımını, doğum kaydını yapmama ve hizmetlerden yararlanmama anlamına gelir. İhmalin şu biçimleri ortaya çıkabilir:

a) fiziksel ihmal: denetimsizlik veya yeterli yiyecek, barınak, giyecek ve temel tıbbi bakım sağlayamama gibi nedenler sonucunda bir çocuğu zarar görmekten korumama⁶;

b) psikolojik veya duygusal ihmal: duygusal destek ve sevgi yokluğu dahil, çocuğa sürekli biçimde özen gösterilmemesi, küçük çocukların istek ve işaretlerine bakan kişilerin ‘psikolojik olarak’ kayıtsız kalmaları ve çocuğa yakın kişinin şiddetine maruz kalma, uyuşturucu veya alkol bağımlılığı;

c) çocukların fiziksel veya zihinsel sağlığında ihmal: temel tıbbi bakımın esirgenmesi;

d) eğitimsel ihmal: çocuklara bakan kişilerin okula göndererek veya başka şekillerde çocukların eğitimini sağlamalarını öngören yasalara uyulmaması ve

⁶ Taraf Devletler çocuklara bakmakla sorumlu kişilerin kazaları önleme konusunda desteklenmesi ile ilgili yükümlülükler (ÇHS madde 19 ve 24(2)(e))

e) terk: büyük kaygı uyandıran, kimi toplumlarda diğerlerinin yanı sıra evlilik dışı doğmuş veya engelli çocukları orantısız biçimde etkileyebilecek bir uygulama⁷.

21. **Zihinsel şiddet:** Sözleşme’de yer aldığı biçimiyle ‘zihinsel şiddet’ çoğu kez psikolojik kötü muamele; zihinsel, sözel ve duygusal istismar veya ihmal anlamına gelir. Aşağıda örnekler verilmektedir:

a) çocukla etkileşimde süreklilik taşıyan zararlı tutum ve davranışlar; örneğin çocuğa değersiz olduğunun, sevilmediğinin, tehlikede olduğunun veya ancak başkalarının ihtiyaçlarını karşıladığı ölçüde değer taşıdığı söylenmesi gibi;

b) yaralama, korkutma ve tehdit etme; sömürme ve yoldan çıkarma; hakaret etme ve reddetme; yok sayma ve başkalarını tercih etme;

c) duygusal yakınlık göstermeme; zihinsel sağlığın, tıbbi ve eğitsel ihtiyaçların ihmali;

d) hakaret, ad takma, aşağılama, küçük düşürme, alay etme ve çocuğun duygularını incitme;

e) ev içi şiddete maruz bırakma;

f) hücre hepsi, yalıtma veya küçük düşürücü ve aşağılayıcı gözaltı koşulları ve

g) örneğin cep telefonu ve Internet gibi enformasyon ve iletişim teknolojileri aracılığıyla yapılanlar (siber zorbalık) dahil olmak üzere, yetişkinler veya diğer çocuklar tarafından zorbalığa veya zorlayıcı-ağır şakalara (hazing) maruz bırakılma⁸.

22. **Fiziksel şiddet:** ölümcül veya ölümcül olmayan fiziksel şiddet bu kapsama girer. Komite’ye göre ‘fiziksel ve zihinsel şiddet’ şunları kapsar:

- her tür fiziksel ceza uygulaması ile birlikte işkencenin, zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamelenin diğer biçimleri ve

- yetişkinler ve diğer çocuklar tarafından fiziksel zorbalık ve zorlama.

23. **Engelli çocuklar,** örneğin aşağıdakiler gibi şiddetin özel biçimlerine maruz bırakılabilirler:

- özellikle kızlarda zorla kısırlaştırma;

- tedavi bahanesiyle şiddet (örneğin çocukların davranışlarını kontrol amacıyla ‘tedavi’ olarak elektrik tedavisine (ECT) ve elektrik şoklara başvurulması); ve

- sokakta veya başka yerlerde dilendirmek amacıyla çocuğun kasten sakat bırakılması.

24. **Fiziksel ceza:** Komite 8 sayılı Genel Yorumunda “bedensel” veya “fiziksel” cezayı, ne kadar hafif olursa olsun belirli bir acı veya rahatsızlık vermek amacıyla kullanılan fiziksel güç olarak tanımlamaktadır. Bu cezalar genellikle tokat, şaplak, vurma biçiminde gerçekleşmekte; vurmada kamçı, sopa, kayış, ayakkabı, tahta kaşık vb araçlar kullanılabilir. Ancak, fiziksel cezada bunların dışında, çocuğu tekmeleme, sarsma, savurma, çimdikleme, ısırma, saçından veya kulağından çekme, sopalama, rahatsız pozisyonlarda durmaya zorlama, orasını burasını yakma, kaynar su dökme veya zorla yemek yedirme gibi yollara da başvurulmaktadır. Komite’nin görüşüne göre, fiziksel ceza her durumda aşağılayıcıdır. Bu cezanın alabileceği diğer somut biçimler Birleşmiş Milletler Çocuklara Yönelik Şiddet Araştırmasında yer almaktadır (paragraflar 56, 60 ve 62).

⁷ Birçok ülkede çocuklar yoksulluk içindeki ana babaları ve bakıcıları onları destekleyecek imkânlardan yoksun oldukları için terk edilmektedir. Yapılan tanıma göre ihmal, ana babaların çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumda oldukları halde bunu yapmamalarıdır. Komite Taraf Devletlere “çocuk bakma ve yetiştirme sorumluluklarını yerine getirmelerinde ana babalara ve yasal vasilelere gerekli yardımlarda bulunmalarını” sıkça hatırlatmıştır (Sözleşme, Madde 18(2)).

⁸ Bir kişinin belirli bir gruba dahil edilmesinin yolu olarak taciz, şiddet, aşağılama ve benzer uygulamalara başvurulduğu ritüeller ve diğer törensel işlere “hazing” denir.

25. **Cinsel istismar ve sömürü:** Cinsel istismar ve sömürü kapsamına aşağıdakiler girer:

- bir çocuğun yasa dışı veya psikolojik olarak zararlı herhangi bir cinsel etkinliğe özendirilmesi veya zorlanması;⁹
- çocukların ticari amaçlı cinsel sömürde kullanılmaları ve
- çocukların cinsel istismarla ilgili işitsel veya görsel materyallerde kullanılmaları. Cinsel istismar kapsamına çocuk fuhuşu, cinsel kölelik, seyahat ve turizmde cinsel sömürü, kaçırılma (ülke içinde ve ülkeler arasında) ve çocukların cinsel ve zorla evlendirme amacıyla satışı girmektedir. Pek çok çocuk, fiziksel güç veya sınırlama kullanılmaksızın cinsel mağduriyete uğramaktadır; ancak böyle de olsa bunların tümü psikolojik açıdan bozucu, sömürücü ve travmatiktir.

26. **İşkence ve insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya ceza:** İtiraf almak, yasa dışı veya istenmeyen davranışlarda bulunanları yargı dışı cezalandırmak veya çocukları kendi istekleri dışındaki işlere zorlamak amacıyla genel olarak polis ve infaz görevlileri, çocukların sürekli kaldıkları yerlerin personeli ve devlet dışı silahlı güçler dahil olmak üzere çocuklar üzerinde gücü olan kişilerce uygulanan her biçimde şiddettir. Mağdurlar çoğu durumda marjinal, dezavantajlı ve ayrımcılığa maruz kalan, haklarını ve çıkarlarını koruyacak yetişkin yakınları olmayan çocuklardır. Yasalarla sorunlu olan çocuklar, sokaklarda yaşayan çocuklar, azınlık ve yerli halklara mensup çocuklar ve yanlarında kimsesi bulunmayanlar bu kapsama girmektedir. Bu tür fiillerin ağırlığı, çoğu durumda yaşam boyu sürecek fiziksel ve psikolojik hasara ve sosyal strese yol açmaktadır.

27. **Çocuklar arasında şiddet:** Burada kastedilen, çoğu kez gruplar halindeki çocuklar tarafından ve genellikle zorbalık yoluyla başka çocuklara uygulanan fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddettir. Bu şiddet kısa dönemde çocuğun fiziksel ve psikolojik dokunulmazlığına ve sağlığına zarar vermekle kalmamakta, orta ve uzun dönemdeki gelişim, eğitim ve toplumla bütünleşme açısından da ağır sonuçlara yol açmaktadır. Gençlerin oluşturdukları çetelerin uyguladıkları şiddet de, ister mağdur ister katılımcı olsunlar, çocuklara zarar vermektedir. Asıl aktörler çocuklar olmakla birlikte, bu çocuklardan sorumlu olan yetişkinler, söz konusu şiddete karşı uygun tepkiler verilmesi ve önlenmesi açısından çok önemli bir role sahiptirler. Burada dikkat edilmesi gereken, alınan önlemlerin cezalandırıcı bir yaklaşımla şiddeti daha da ağırlaştırmamasını ve şiddete karşı şiddet uygulamasına gidilmemesini sağlamaktır.

28. **Kendine zarar verme:** Yemek yemede düzensizlikler, madde kullanımı ve bağımlılığı, kendi kendini yaralama, intihar düşüncesi ve girişimleri ve fiilen intihar bu kapsamdadır. İntihar, özellikle ergen yaşlardaki çocuklar açısından ciddi bir sorundur.

29. **Zararlı uygulamalar:** Bu uygulamalar, bunlarla sınırlı kalmamak üzere, aşağıdakileri kapsar:

- fiziksel ceza ve zalimane ve aşağılayıcı diğer muameleler;
- kadınların sünnet edilmesi;
- uzuv kesme, bağlama, yara izi bırakma, yakma ve damgalama;
- belirli dönemlerin başlangıcında uygulanan şiddet içeren ve aşağılayıcı törenler; kızlara zorla yemek yedirilmesi; şişmanlatma; bekâret testleri (kızların genital organlarının incelenmesi);
- zorla evlendirme ve erken yaşta evlendirme;
- ‘namus suçları’ adı verilen suçlar; ‘misilleme’ amaçlı şiddet (iki taraf arasındaki bir ihtilafın iki tarafın çocuklarına yönelik şiddet biçimine bürünmesi); çeyiz-başlık ile ilgili ölümler ve şiddet;

⁹ Cinsel istismar, bir yetişkinin çocuğa uyguladığı, ceza yasasına göre çocuğun bundan korunmasını gerektiren cinsel içerikteki fiillerdir. Cinsel içerikteki fiiller bir çocuğa bir başka çocuk tarafından uygulandığında da istismar durumu ortaya çıkar; ancak bunun için, uygulayanın diğerinde yaşça daha büyük olması; bu amaçla güce, tehdide veya diğer baskı yollarına başvurusu gerekir. Taraf Devletçe karşılıklı onaya dayalı cinsel etkinlikler için getirilen yaş sınırının üzerinde olan çocuklar arasındaki cinsel etkinlikler ise istismar sayılmaz.

- ‘büyüçülük’ suçlamaları ile ‘şeytan çıkarma’ gibi ilgili zararlı uygulamalar;
- küçük dilin ve dişin sökülmesi.

30. **Kitle iletişim araçlarında şiddet:** Kitle iletişim araçları, özellikle de tabloid yayınlar ve sarı basın şok edici haberlere eğilimlidir ve bunun sonucunda çocuklara ilişkin önyargılı ve kalıpcı bir imaj yaratılır. Özellikle dezavantajlı gruplara mensup çocuklar ve ergenler çoğu kez salt farklı giyindikleri veya davrandıkları için şiddete eğilimli veya suçlu olarak gösterilir. Bu kalıpcı sunumlar sonuçta devletin cezalandırıcı yaklaşımlar benimsemesinin yolunu açar; böylece, çocukların ve gençlerin farazi veya fiili yanlışlarına karşı şiddet yoluna başvurulur.

31. **Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) aracılığıyla şiddet**¹⁰: BİT ile ilgili çocuk koruma riskleri, birbiriyle örtüşen aşağıdaki alanları kapsar:

(i) İnternet ve diğer BİT imkânlarıyla üretilen görsel ve işitsel materyaller aracılığıyla çocukların cinsel istismarı;

(ii) Çocukların ahlaka aykırı fotoğraflarının veya düzmece fotoğrafların ve videolarının, belirli bir çocukla veya çocuk gruplarıyla alay eden materyallerin alınması, hazırlanması, alınmasına izin verilmesi, gösterilmesi, elde bulundurulması veya reklam edilmesi.

(iii) BİT kullanıcıları olarak çocuklar:

Bilgi alıcıları olarak çocuklar, saldırgan, şiddet ve nefret içeren, yanlış, ırkçı, pornografik¹¹, nahoş ve/veya yanlışta sürükleyici ilan veya potansiyel olarak zararlı reklamlarla, spam ile, sponsorluklarla, kişisel bilgilerle karşılaşabilirler.

BİT yoluyla başka çocuklarla temasa geçen çocuklar zorbalığa, tacize, kötü şakalara maruz kalabilirler, çevrimdışı tanımadıkları yabancılarla buluşmaya zorlanabilirler, bu yönde kandırılıp ikna edilebilirler, cinsel etkinlikler ve/veya kişisel bilgilerini vermek için “hazırlanabilirler”.

Çocukların kendileri, yani bizzat aktörler olarak çocuklar zorbalık ve tacizde bulunabilir, psikolojik gelişimlerine olumsuz etkiler yapacak oyunlar oynayabilirler, uygunsuz cinsel materyal hazırlayıp yükleyebilirler, yanlış bilgilendirme ve yönlendirmelerde bulunabilirler ve/veya yasa dışı materyalleri indirme, bilgisayar korsanlığı, kumar veya terör içerikli işlere girebilirler.¹²

32. **Çocuk haklarına yönelik kurumsal ihmaller ve sistem ihlalleri:** Devletin her kademesinde görev yapıp çocukların her tür şiddetten korunmasından sorumlu olanlar, Sözleşme çerçevesindeki yükümlülüklerin fiilen yerine getirilmesi imkânlarından yoksun oluş yüzünden dolaylı veya doğrudan zarara yol açabilirler. Yasal düzenlemelerin ve diğer hükümlerin benimsenmesinde veya gözden geçirilmesindeki gecikmeler, yasalarla diğer yönetmeliklerin yeterince uygulanmaması; çocuklara yönelik şiddeti belirleme, önleme ve bu olguya tepki gösterme açısından yeterli maddi, teknik ve insani kaynakları tahsis etmeme, bu tür ihmallerin örnekleri arasındadır. Önlemler ve programlar, çocuklara yönelik şiddete son vermeye yönelik faaliyetlerin izlenmesini, sağlanan ilerlemenin veya yetersizliklerin değerlendirilmesini sağlayacak araçlarla donanmamışsa, bu da bir ihmaldir. Ayrıca, bazı işlemler sırasında da profesyoneller, sorumluluklarını örneğin çocuğun yüksek yararını gözetmeden, görüşlerini

¹⁰ İnternet ve cep telefonu gibi enformasyon teknolojileri, çocukları güvenlik içinde tutmak, kuşku edilen veya fiili şiddet ve kötü muamele durumlarını haber vermek açısından büyük potansiyele sahip pozitif araçlardır. Enformasyon teknolojilerinin düzenlenmesi ve izlenmesi yoluyla koruyucu bir ortamın oluşturulması gerekir ve çocukların bu teknolojileri güvenli biçimde kullanacak konuma getirilmeleri de bunun bir parçasıdır.

¹¹ Pornografiye maruz kalınması çocukta çocuğa cinsel istismarı arttırabilir; çünkü pornografik materyalleri gören çocuklar gördüklerini daha küçük veya kolayca ulaşıp kontrol altında tutabilecekleri çocuklarla “denemeye” kalkabilirler.

¹² EUKids Online projesince geliştirilen bir tablodan uyarlanmıştır; bakınız, *AUPs in context: Establishing safe ve responsible online behaviours*, 2009, s.6. Ayrıca bakınız, Rio Bildirgesi ve Eylem Planı: <http://iicongressomundial.net/congresso/arquivos/Rio%20Declaration%20and%20Call%20for%20Action%20-%20FINAL%20Version.pdf>.

dikkate almadan ve gelişimsel hedeflere dikkat etmeden yerine getirerek çocuğun şiddetten korunma hakkını istismar edebilirler.

2. “...bakımında iken...”

33. **‘Çocuğa bakan kişilerin’ tanımı:** Komite, çocuğun gelişim halindeki yeteneklerini ve tedricen kazandığı özerkliği gözetirken, 18 yaşından küçük tüm insanların her şeye karşı ya belirli kişilerin ‘bakımında’ olduklarını ya da *böyle olmaları gerektiğini* kabul eder. Çocuklar için yalnızca üç koşul söz konusudur: kendi bağımsızlığını kazanmış¹³, asıl veya aracı kişilerin bakımında ya da fiilen Devletin bakımında. Madde 19’da atıfta bulunulan ‘bakan kişilerin’ “ana-baba, yasal vasi(ler) veya çocuğun bakımını üstlenmiş başka herhangi bir kişi” olarak tanımı, çocuğun güvenliğinden, sağlığından, gelişiminden ve refahından açık biçimde ve hukuksal, mesleksel-etik ve/veya kültürel sorumluluğu olan kişileri kapsar. Bunlar, ana babalar, bakıcı aileler, evlat edinenler, geniş aile ve topluluk üyeleri; eğitim, okul ve erken dönem çocuk eğitimi ve bakımı işlerinde görev yapanlar; islam şeriatında kefalet yolu ile ailelerin istihdam ettikleri çocuk bakıcıları; gençlik grubu denetçileri dahil spor ve diğer okul dışı faaliyetlerde gözetimde bulunanlar; işyeri işverenleri ve denetçileri; çocuk bakma durumunda olan kurumsal personeldir (hükümet veya hükümet dışı) – örneğin, sağlık hizmetleri, çocuk adaleti, günlük veya yatılı bakım veren kurumlarda görev yapanlar gibi. Yanlarında kimsesi bulunmayan çocuklar söz konusu olduğunda Devlet *de facto* (fiilen) bakıcı konumundadır.

34. **Bakım ortamlarının tanımı:** Bakım ortamları, çocukların uzun dönemli, kısa dönemli, tekrarlanan biçimde veya yalnızca bir sefere mahsus olmak üzere zamanlarını ‘daimi’ ve birincil bakıcılar (örneğin ana baba veya yasal vasi gibi) veya aracı ya da ‘geçici’ bakıcı (örneğin öğretmen veya gençlik grubu lideri gibi) nezaretinde geçirdikleri yerlerdir. Çocuklar çoğunlukla sık ve esnek biçimde bir bakım ortamından diğerine geçerler; ancak bu geçişler sırasında çocukların güvenliği ya doğrudan ya da bir ‘aracı’ ile eşgüdüm ve işbirliği içinde (örneğin okula gidip gelirken veya dışarıdan yakacak, su veya yem toplarken/getirirken). Çocuklar ayrıca belirli bir bakım ortamında fiziksel olarak herhangi bir gözetim altında değilken de birincil veya aracı bir bakıcının ‘bakımı altında’ sayılırlar; örneğin gözlerden uzakta bir yerde oyun oynadıklarında veya yanlarında kimse bulunmadan internette sörf yaptıklarında durum budur. Yerleşik bakım ortamları arasında ailelerin evleri, okullar ve diğer eğitim kurumları, erken dönem çocuk bakım ortamları, okul sonrası bakım merkezleri; eğlenme, dinlenme, spor ve kültürel faaliyet merkezleri, dinsel kurumlar ve ibadet yerleri bulunur. Tıbbi, tedaviye yönelik ve bakım sağlayan merkezlerde ve tesislerde, işyerlerinde ve yargısal ortamlarda bulunan çocuklar ise profesyonellerin veya Devlet aktörlerinin gözetimindedirler ve bu kişilerin çocuğun yüksek yararını gözetme; çocukların korunma, refah ve gelişme haklarını yaşama geçirme sorumlulukları vardır. Çocukların korunmasının, refahının ve gelişmesinin sağlanması gereken üçüncü bir ortam da mahalleler, topluluklar, sığınmacılar ve çatışmalar ve/veya doğal felaketler yüzünden yerlerinden olmuş kişiler için ayrılmış kamplar veya yerleşimlerdir.¹⁴

35. **Görünürde, asıl veya aracı bakıcıları olmayan çocuklar:** Madde 19 aynı zamanda asıl veya aracı bir bakıcısı açık olarak belli olmayan çocuklar veya çocuğun korunmasından ve refahından sorumlu başkaca bir kişinin olmadığı durumlar için de geçerlidir. Başında bir çocuğun bulunduğu hanelerdeki diğer çocuklar, sokaklarda yaşayan çocuklar, göç eden ana babaların çocukları veya yanlarında kimsesi bulunmadan kendi ülkeleri dışında olan çocuklar bu durumlara örnektir¹⁵. Bu çocuklar bakım evleri, grup evleri veya HDK tesisleri gibi fiziksel bakım ortamları bağlamında yer almasalar bile Taraf Devlet,

¹³ Evlilik yaşının hem kız hem erkekler için 18’e çıkarılması yolunda Komite tarafından Taraf Devletlere yapılan önceki tavsiye (Genel Yorum No.4, paragraf 20) doğrultusunda ve kötü muameleye özel açıklıklarını dikkate alarak Komite, 19. maddenin erken evlilik ve/veya zorla evlendirme yoluyla reşit olan veya evden ayrılan 18 yaşından küçük kişilere de uygulanması gerektiği kanısındadır.

¹⁴ BM’nin şiddet araştırması, çocuklara yönelik şiddetin ortaya çıktığı ortamları tanımlamaktadır; ayrıca bakınız, Çocukların Alternatif Bakımıyla ilgili BM Kılavuzları, (A/RES/64/142), 24 Şubat 2010.

¹⁵ Komite’nin Genel Yorum No. 6, paragraf 7’de tanımlandığı şekliyle.

“çocuğun bakıcısı” veya *de facto* bakıcı olarak bu çocukların sorumluluğunu üstlenmek durumundadır. Taraf Devletin bir başka yükümlülüğü de “çocuğa kendi refahı için gerekli koruma ve bakımı sağlamak” (Madde 3.2) ve “kendi aile ortamından geçici veya kalıcı olarak yoksun kalan çocuğa alternatif bakım” sağlamaktır (Madde 20). Bu konulardaki çocukların haklarını güvence altına almanın farklı yolları vardır. Bunların arasında en tercih edilmiş olanı aile ortamına benzer ortamlar sağlayacak düzenlemelerdir; ancak burada da çocuğun şiddete maruz kalma riski göz önüne alınarak söz konusu düzenlemeler titizlikle incelenmelidir.

36. **Şiddetin faileri:** Çocuklar, birincil veya aracı bakıcılar ve/veya bakıcılarının koruma sağlamadıkları diğerleri (örneğin komşular, akrabalar ve yabancı kişiler) tarafından şiddete maruz bırakılabilirler. Ayrıca, profesyonellerin ve Devlet aktörlerinin çocuklar üzerindeki güç ve yetkilerini istismar ettikleri birçok ortamda da çocuklar şiddete maruz kalabilirler. Örneğin okullar, yurtlar, polis karakolları veya adalet kurumları bu tür mekânlar olabilir. Bu tür durumların hepsi, kişisel bağlamda yalnızca bakıcı kişiler tarafından uygulanan şiddetle *sınırlı olmayan* 19. madde kapsamına girer.

3. “alacaklardır ...”

37. “Alacaklardır”: “Alacaklardır” Taraf Devletlere herhangi bir esneklik tanımayan bir terimdir. Dolayısıyla Taraf Devletler, bu hakkın tüm çocuklar için yaşama geçirilmesine yönelik “gerekli tüm önlemleri” alma gibi yasal bir yükümlülük altındadırlar.

4. “gerekli tüm yasal, idari, sosyal ve eğitsel önlemler”

38. **Uygulama ve izlemeye yönelik genel önlemler:** Komite, Taraf Devletlerin dikkatini Çocuk Haklarına dair Sözleşme’nin uygulanmasıyla ilgili genel önlemleri konu alan 5 sayılı Genel Yorumu çekmek ister (Maddeler 4, 42 ve 44, para. 6).¹⁶ Komite ayrıca Taraf Devletleri bağımsız ulusal insan hakları kurumlarının rolüyle ilgili 2 sayılı Genel Yorumu hatırlatır. Bu uygulama önlemleri ve izleme, 19. maddenin yaşama geçirilmesi açısından temel önemdedir.

39. **“Uygun olan tüm önlemler”:** Buradaki ‘uygun’ terimi, hükümetin tüm sektörlerini içine alan geniş kapsamlı, her tür şiddetin önlenmesi ve şiddet olgusuna gerekli tepkinin gösterilmesi açısından etkili biçimde kullanılması gereken önlemler için kullanılmaktadır. “Uygun” terimi, şiddetin kimi biçimlerinin kabul edilebileceği şeklinde *yorumlanamaz*. Entegre, bütünlüklü, disiplinler arası ve eşgüdümlü bir sistem gereklidir ve bu sistemin 19. maddenin 1. paragrafında yer alan tüm önlemlerin 2. paragrafta yer verilen tüm müdahalelerle kaynaştırılması gerekir. Sürdürülebilir ve eşgüdümlü bir hükümet politikasıyla altyapılara entegre edilmemiş, bölük pörçük programlar ve etkinlikler, yarattıkları etkiler açısından sınırlı kalacaktır. Burada özetlenen önlemlerin geliştirilmesinde, izlenmesinde ve değerlendirilmesinde çocuk katılımı esastır.

40. Yasama alanındaki önlemler, bütçe dahil olmak üzere hem yasamaya hem de uygulayıcı ve yürürlüğe koyucu önlemlere ilişkindir. Bunlardan kastedilen, ulus, il ve belediye bazındaki yasalar ve ilgili tüm yönetmeliklerdir ki, bunlar ilgili çerçeveler, sistemler ve mekanizmalarla birlikte ilgili kuruluşların ve yetkili mercilerin rollerini ve sorumluluklarını belirler.

41. Bunu henüz gerçekleştirilmeyen Taraf Devletlerin yapmaları gerekenler şunlardır:

a) Sözleşme’nin ihtiyari iki protokolü ile çocuklara koruma sağlayan diğer uluslararası veya bölgesel insan hakları belgelerinin onaylanması. Söz konusu belgeler arasında Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesi ile İşkenceye, Diğer Zalimce, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezalara Karşı İhtiyari Protokolle Sözleşme de yer almaktadır;

¹⁶ Özellikle bakınız, Genel Yorum No. 5 paragraflar 9 (alınması gereken önlemlerin kapsamı), 13 ve 15 (çekincelerin geri çekilmesi ve kabul edilebilirliği) ve 66 ve 67 (Sözleşme’nin yaygınlaştırılması).

- b) Sözleşme'nin hedef ve maksadına veya başka şekillerde uluslararası hukuka aykırı açıklama ve çekincelerin gözden geçirilerek geri çekilmesi;
- c) anlaşma organları ve diğer insan hakları mekanizmalarıyla işbirliğinin güçlendirilmesi;
- d) iç hukukun Madde 19 doğrultusunda gözden geçirilerek değiştirilmesi ve uygulamanın Sözleşme'nin taşıdığı bütünlük çerçevesinde gerçekleştirilmesi; çocuk haklarına ilişkin kapsamlı bir politika oluşturulması, çocuklara yönelik şiddetin her biçiminin hangi ortamda olursa olsun mutlak anlamda yasaklanması; şiddet olayının faillerinin etkili ve uygun hükümlerle cezalandırılmaları¹⁷;
- e) çocuklara yönelik şiddete son verilmesine yönelik yasaların ve benimsenen diğer önlemlerin yaşama geçirilmesi için yeterli bütçe tahsisi;
- f) mağdur ve tanık çocukların korunmalarının, tazminat ve onarım yollarına erişimlerinin sağlanması;
- g) ilgili bütün yasal düzenlemelerin, medya ve enformasyon-iletişim teknolojileri (EİT) açısından çocukların yeterince korunmasını sağlayacak şekilde yapılması;
- h) çocuğa ve çocuğa bakan kişilere entegre hizmetler yoluyla gerekli desteği vererek mümkün olan en iyi çocuk yetiştirme uygulamalarına yönelik sosyal programlar hazırlanması ve yaşama geçirilmesi;
- i) hakların ihlali durumunda tazminat imkânları dahil olmak üzere yasa uygulamalarının ve yargı süreçlerinin çocuk dostu biçimde yürütülmesinin sağlanması;
- j) ülke ölçeğinde bağımsız bir çocuk hakları kurumunun oluşturulması ve desteklenmesi.

42. İdari önlemler, hükümetin çocuğu her tür şiddetten korumada gerekli politikaları, programları, izleme ve gözetim sistemlerini oluşturma yükümlülüklerini yansıtmalıdır. Bunların arasında:

- a) *ulusal ve alt-yönetim düzeylerinde:*
- (i) çocuk koruma strateji ve hizmetlerini koordine edecek hükümet katında bir odak nokta oluşturulması;
- (ii) kuruluşlararası yönlendirme komiteleri konusunda paydaşların rolleri ve sorumluluklarıyla aralarındaki ilişkilerin tanımlanması; bu arada söz konusu kurumların etkili yönetiminin, izlenmesinin, uygulayıcı kuruluşların ulusal ve bölgesel ölçeklerde hesap verebilirliklerinin sağlanması;
- (iii) hizmetlerin yerleştirilmesi (merkezden yönetilmeme) kaliteye, hesap verebilirliğe ve eşitlikçi dağılıma zarar vermemesinin sağlanması;
- (iv) önleme dahil çocuk korumasına tahsis edilen kaynakların en iyi biçimde kullanılmasını sağlamak üzere sistematik ve saydam bütçe süreçlerinin yaşama geçirilmesi;
- (v) sistemlerin (etki analizi), hizmetlerin, programların ve sonuçların, evrensel standartlara oturtulmuş, bu arada yerel ölçekte belirlenen amaç ve hedeflere uyarlanmış göstergeler temelinde sistematik biçimde izlenmesini ve değerlendirilmesini sağlayacak kapsamlı ve güvenilir bir ulusal veri toplama sisteminin oluşturulması;
- (vi) bağımsız insan hakları kurumlarına destek verilmesi ve bunların henüz bulunmadığı yerlerde Çocuk Hakları Ombudsmanlıkları gibi çocuk hakları alanında özel yetkili oluşumların kurulup, yaygınlaştırılması.¹⁸

- b) *hükümet, profesyonel ve sivil toplum kurumları düzeyinde:*

¹⁷ "Yaptırımlar" bağlamında, "failler" terimi kendilerine zarar veren çocukları kapsamaz. Başka çocuklara zarar veren çocukların tedavisi ise eğitsel ve tedavi edici olmak durumundadır.

¹⁸ Bakınız Genel Yorum No.2, özellikle paragraflar 1, 2, 4 ve 19.

(i) geliştirme ve uygulama (sahiplenmeyi ve sürdürülebilirliği sağlayacak katılımcı süreçlerle):

- a. kurumlar içi ve kurumlar arası çocuk koruma politikaları;
- b. çocuk bakımının gerçekleştiği tüm hizmetler ve ortamlar (gündüz bakım merkezleri, okullar, hastaneler, spor kulüpleri ve yatılı bakım veren kurumlar) için mesleki etik kurallar, protokoller, mutabakat zaptları ve bakım standartları oluşturulması;

(ii) çocuk koruma girişimlerine akademik öğretim ve eğitim kurumlarının da dahil edilmesi ve

(iii) gelişkin araştırma programlarının yaygınlaştırılması.

43. Sosyal önlemler, çocukların korunma haklarına ilişkin hükümet taahhüdünü yansıtmalı, temel ve özel hedef gözeten hizmetler sağlamalıdır. Bu hizmetler, devletin sorumluluğu altında olmak üzere hem devlet hem de sivil toplum aktörleri tarafından başlatılıp uygulanabilir. Alınabilecek önlemler şunlardır:

a) *Riski azaltmaya ve çocuklara yönelik şiddeti önlemeye yönelik sosyal politika önlemleri, örneğin:*

(i) Çocuk bakımına ve korunmasına yönelik önlemlerin, ana sosyal politika sistemlerine içselleştirilmesi;

(ii) Güç durumundaki grupların (diğerlerinin yanı sıra yerli ahaliye veya azınlıklara mensup çocuklarla engelliler) hizmetlere erişimini ve haklarından eksiksiz olarak yararlanmalarını engelleyen etmenlerin ve koşulların belirlenerek bunların ortadan kaldırılması;

(iii) Risk altındaki ailelere yönelik finansal ve sosyal destek dahil olmak üzere yoksullukla mücadele stratejileri;

(iv) Halk sağlığı ve güvenliği, konut, istihdam ve eğitim politikaları;

(v) Sağlık, sosyal refah ve adalet hizmetlerine daha iyi erişim sağlanması;

(vi) 'Çocuk dostu kentler' planlaması;

(vii) Alkole, yasa dışı tıbbi ürünlere ve silahlara yönelik talebin ve bunlara erişimin azaltılması;

(viii) Çocuk bakımı ve korunması alanında küresel standartların belirlenip yaşama geçirilmesinde kitle iletişim araçları ile enformasyon ve iletişim teknolojileri sanayisiyle işbirliği;

(ix) Çocukların kitle iletişim araçları tarafından üretilen, çocuğun insan olarak saygınlığına ve dokunulmazlığına aykırı enformasyon ve materyalden korunmasını sağlayacak kılavuzlar hazırlanması; damgalayıcı dilin ortadan kaldırılması; aile içinde veya başka ortamlarda cereyan edip çocuğu etkileyen olayların çocuğu yeniden mağdur edici haberlerinden kaçınılması; ilgili bütün taraflarca incelenebilecek farklı kaynakların kullanımıyla profesyonel araştırmaların yaygınlaştırılması;

(x) Çocuklara görüşlerini ve beklentilerini medyada dile getirebilmeleri için fırsatlar tanınması; çocukların yalnızca çocuk programlarına katılmakla kalmayıp kamuoyuna çocuklar ve çocuklukla ilgili doğru ve yeterli bir imaj sunulması için çocukların haberci, analizeci ve yorumcu olarak her tür enformasyonun üretilmesinde ve yaygınlaştırılmasında yer almaları.

b) *Çocuğu bireysel olarak desteklemeye, çocuğun ailesine ve diğer bakan kişilere çocuk yetiştirme açısından en iyi koşulları sunmaya yönelik sosyal programlar, örneğin:*

(i) Çocuklar için: çocuklar için erken dönem gelişim ve okul sonrası bakım programları; çocuk ve gençlik grupları ve kulüpleri; çeşitli güçlüklerle (kendine zarar verme dahil) karşılaşan çocuklara danışmanlık desteği; eğitilmiş personelin çalıştığı, 24 saat açık ücretsiz yardım hatları; düzenli aralıklarla denetlenmek üzere bakıcı aile hizmetleri;

(ii) Aileler ve diğer bakıcılar için: Psikososyal ve ekonomik güçlüklerle baş etmek üzere topluluk temelli karşılıklı yardımlaşma grupları (örneğin çocuk büyüme ve mikro kredi grupları); belirli yaşlardaki çocuklara doğrudan ödenek ayrılması dahil olmak üzere ailelerin yaşam standartlarını

destekleyecek refah programları; istihdamda, barınmada ve/veya çocuk büyütmede güçlüklerle karşılaşan bakıcılara danışmanlık desteği; aile içi şiddete karışan, uyuşturucu ve alkol sorunu olan veya başka zihinsel sağlık gereksinimleri olan bakıcılara yardım için terapi programları (karşılıklı yardım grupları dahil).

44. Eğitim alanındaki önlemler, çocuklara yönelik şiddete göz yuman tutumları, gelenekleri, adetleri ve davranışsal uygulamaları ele almalıdır. Bu önlemler, medya ve sivil toplumun da katılımıyla, şiddet konusunun açık tartışılmasını özendirmelidir. Alınan önlemler çocukların yaşam becerilerini, bilgi ve katılımlarını desteklemeli, çocuklarla temas halindeki bakıcıların ve profesyonellerin kapasitesini geliştirici nitelikte olmalıdır. Söz konusu önlemler, Devletin sorumluluğu altında olmak üzere hem Devlet hem de sivil toplum aktörleri tarafından başlatılıp uygulanabilir. Somut örnekler, bunlarla sınırlı kalmamak üzere aşağıda verilmektedir:

a) *Tüm paydaşlar için:* pozitif çocuk yetiştirme uygulamalarını yaygınlaştırmak ve şiddete göz yuman veya şiddeti yaygınlaştıran olumsuz sosyal tutumlar ve uygulamalara karşı mücadele çerçevesinde, kanaat önderleri ve medya aracılığıyla yürütülecek farkındalık yaratma kampanyaları dahil halkı bilgilendirme programları; Sözleşme'nin, bu Genel Yorumun ve Taraf Devletlerin raporlarının çocuk dostu ve erişilebilir formatta yaygınlaştırılması; enformasyon ve iletişim teknolojileri bağlamındaki korumada eğitime ve danışmanlığa yönelik destekleyici önlemler;

b) *Çocuklar için:* Enformasyon ve iletişim teknolojilerine, pozitif ekran ilişkilerinin nasıl geliştirileceğine ve zorbalıkla nasıl mücadele edileceğine, çocukların kendilerini nasıl koruyacaklarına ve özel risklerin neler olduğuna ilişkin olanlar dahil, doğru, erişilebilir ve yaşa uygun yaşam bilgilerinin ve becerilerinin çocuklara kazandırılması; genel olarak çocuk haklarına, özel olarak da dinlenme ve görüşlerini ciddiye alma hakkına ilişkin bilgilerin okul müfredatı ve diğer yollardan verilerek çocukların güçlendirilmesi;

c) *Aileler ve topluluklar için:* ailelere ve bakıcılara yönelik pozitif çocuk yetiştirme eğitimi; özel riskler, çocukların nasıl dinleneceği ve görüşlerinin nasıl ciddiye alınacağı gibi konularda sağlıklı ve erişilebilir bilgiler sağlanması;

d) *Profesyoneller ve kurumlar için (hükümet ve sivil toplum):*

(i) Çocuklar için ve çocuklarla birlikte çalışan tüm profesyoneller ve profesyonel olmayanlar için (eğitim sisteminin her kademesindeki öğretmenler, sosyal çalışmacılar, tıp doktorları, hemşireler ve diğer sağlıkçılar, psikologlar, hukukçular, yargıçlar, polis, denetim ve infaz kurumu görevlileri, gazeteciler, topluluk çalışanları, kurumlarda çalışanlar, kamu görevlileri, iltica işlemlerine bakanlar, geleneksel ve dinsel önderler) 19. maddeye çocuk hakları yaklaşımı ve bu maddenin pratikte uygulanışına ilişkin olarak verdiği genel ve özel görevlere ilgili hizmet içi eğitim;

(ii) Bu eğitimin düzene bağlanması ve belgelendirilmesi için, eğitim-öğretim kurumları ve meslek dernekleriyle birlikte resmen tanınmış sertifikalandırma sistemleri geliştirilmesi;

(iii) Sözleşme'nin, çocuklarla birlikte ve çocuklar için görev yapacak tüm profesyonellerin eğitiminde müfredatın bir parçası haline getirilmesi;

(iv) Diğerlerinin yanı sıra çocuk katılımına saygı ögesi de dahil olmak üzere "çocuk dostu okulların" ve diğer girişimlerin desteklenmesi;

(v) Çocuk bakımı ve korunması alanındaki araştırmaların yaygınlaştırılması.

B. Madde 19'un 2. paragrafı

“bu tür koruyucu önlemler, yerine göre, şunları içermelidir...”

45. **Müdahalelerin genişliği:** Bütüncül bir çocuk koruma sistemi, ilgili Taraf Devletin sosyo-kültürel geleneklerini ve hukuk sistemini de dikkate alarak, 19. maddenin 2. paragrafında tanımlanan tüm aşamalar için kapsamlı ve entegre önlemleri gerektirir.¹⁹

46. **Önleme:** Komite, çocuk korumanın, şiddetin her türünün önlenmesine yönelik proaktif önlemlerle ve her tür şiddetin yasaklanmasıyla başlaması gerektiğini özellikle ve altını çizerek vurgular. Devletlerin, çocukların bakımından, yönlendirilmesinden ve yetiştirilmesinden sorumlu kişilerin çocuk haklarına saygılı olup bu hakları korumalarını sağlayacak gerekli bütün önlemleri alma yükümlülükleri vardır. Önleme kapsamında, *tüm* çocuklar için, şiddetten arınmış, saygılı çocuk yetiştirme uygulamalarını yaygınlaştıracak halk sağlığı ve diğer önlemlerle birlikte, çocuk, aile, fail, topluluk, kurum ve toplum olmak üzere tüm kademelerde şiddetin temeldeki nedenlerinin ele alınması yer alır. Genel (birincil) ve özel hedefli (ikincil) önleme ilişkin vurgu, çocuk koruma sistemlerinin geliştirilmesinin ve uygulanmasının her aşamasında ön planda olmalıdır. Önleyici önlemler uzun vadede en fazla getiri sağlayan önlemlerdir. Ancak, önlemeye yönelik bu kararlılık, Devletlerin ortaya çıktığı her özel durumda şiddete karşı etkili bir tepki verme yükümlülüklerini hafifletmez.

47. Önlemler arasında, bunlarla sınırlı kalmamak üzere şiddetin görüldüğü her durumda aşağıdakiler de yer almaktadır:

a) Tüm paydaşlar için:

(i) cinsiyet, ırk, renk, din, etnik veya toplumsal köken, engellilik durumu ve diğer güç dengesizlikleri dahil olmak üzere şiddetin her türüne hoşgörü gösterilmesine ve göz yumulmasına gerekçe oluşturan tutumların sorgulanması;

(ii) yaratıcı kamuoyu kampanyaları, okullar ve akran eğitimi; ailesel, topluluksal ve kurumsal eğitim girişimleri, mesleklerin ve meslek gruplarının, HDK'ların ve sivil toplumun harekete geçirilmesi gibi yollarla Sözleşme'nin çocuk korumasına ilişkin bütünlüklü ve pozitif yaklaşımına ilişkin bilgilerin yaygınlaştırılması;

(iii) çocukların kendileri de dahil olmak üzere , HDK'lar ve medya dahil toplumun tüm kesimleriyle ortaklıklar geliştirilmesi;

b) Çocuklar için:

(i) hizmetlere ve telafi vetazminat imkânlarına erişimlerini sağlamak üzere tüm çocukların nüfusa kaydedilmesi;

(ii) hakları konusunda farkındalık yaratarak, sosyal becerilerini geliştirerek ve yaşa uygun güçlendirme stratejileri uygulayarak çocukların kendilerini ve akranlarını korumalarının desteklenmesi;

(iii) bakıcıları tarafından sağlanın ötesinde fazladan desteğe ihtiyacı olan çocukların belirlenerek, bu çocukların yaşamlarına sorumlu ve güvenilir yetişkinlerin de dahil olmalarını sağlayacak ‘yönlendiricilik-eğiticilik’ programlarının uygulanması;

c) Aileler ve topluluklar için:

(i) ailelerin çocuklarına güvenli ortamlarda bakım sağlama kapasitelerini desteklemek üzere, çocuk hakları, çocuk gelişimi ve pozitif disiplin teknikleri bilgisi temelinde olumlu çocuk yetiştirme

¹⁹ Çocukların Alternatif Bakımı BM Kılavuzu'nda yer alan hususlar da her aşamada dikkate alınmalıdır (A/RES/64/142, 24 Şubat 2010).

uygulamalarını anlamaları, benimsemeleri ve yaşama geçirmeleri için ana babaların ve çocuklara bakan kişilerin desteklenmesi;

(ii) dezavantajlı gruplar için doğum öncesi ve sonrası hizmetlerin, ev ziyareti programlarının, kaliteli erken dönem çocuk gelişimi programlarının ve gelir getirici programların uygulanması;

(iii) zihinsel sağlık hizmetleri, bağımlılık tedavisi ve çocuk koruma hizmetleri arasındaki bağlantıların güçlendirilmesi;

(iv) özellikle güç koşullardaki aileler için yardım programları uygulanması ve aile destek merkezleri açılması ve

(v) evlerinde şiddete maruz kalmış ebeveynler (çoğunlukla kadınlar) ve çocukları için sığınma evleri ve kriz merkezleri sağlanması;

(vi) Devletin çocukların özel ve ailesel ilişkilerine yersiz müdahalelerden kaçınması esas olmakla birlikte, koşullara bağlı olmak üzere, Devlet aynı zamanda aile birliğini sağlamlaştıracak ve çocukların özel ortamlarında haklarından eksiksiz yararlanmalarını sağlayacak önlemlerle ailelere destek vermelidir.²⁰

d) *Profesyoneller ve kurumlar için (hükümet ve sivil toplum):*

(i) yapılan araştırmalar ve toplanan veriler temelinde önleyici fırsatların belirlenmesi, politika ve uygulamalara gerekli girdilerin sağlanması;

(ii) katılımcı bir süreç aracılığıyla, hakları temel alan çocuk koruma politikalarının ve usullerinin, mesleki etik kuralların ve bakım standartlarının yaşama geçirilmesi;

(iii) bakım ve yargı ortamlarında şiddetin, diğer yolların yanı sıra, kurumsallaşmanın ve gözetimin ancak en son çare olarak ve çocuğun yararına ise kullanılmasını sağlayacak topluluk temelli hizmetlerin geliştirilip uygulanmasıyla önlenmesi.

48. **Teşhis**²¹: Burada kastedilen, belirli kişiler, çocuk grupları ve bakıcılar için özel risk etmenlerinin belirlenmesi (özel hedeflere yönelik önleyici müdahalelerin geliştirilmesi için) ve fiili kötü muamele belirtilerinin tespitidir (gerekli müdahalenin en kısa sürede yapılabilmesi için). Bu ise, çocuklarla temas olan herkesin şiddetle ilgili risk etmenlerinden ve her tür şiddetin göstergelerinden haberdar olmasını gerektirir. Ayrıca bu kişiler söz konusu göstergelerin nasıl yorumlanması gerektiği konusunda rehberlik almış; acil koruma önlemleri dahil olmak üzere uygun girişimlerde bulunacak bilgiye, istekliliğe ve yeteneğe sahip olmalıdır. Çocuklara, herhangi bir kriz aşamasına gelmeden önce ortaya çıkan sorunlarla ilgili bilgilendirmede bulunabilmeleri için mümkün olduğunca çok fırsat tanınmalı, ayrıca yetişkinlere de böyle fırsatlar çocuklar açıkça yardım istemeseler bile bu tür sorunları tespit edip harekete geçebilmeleri için tanınmalıdır. İletişimde farklı yöntemlere başvurmaları, hareketsizlikleri ve/veya yetersiz olduklarına ilişkin yargılar nedeniyle özellikle güç durumda bulunan, örneğin engelliler gibi marjinalleştirilmiş çocuk grupları söz konusu olduğunda bu alanda özel bir kararlılık gerekmektedir. Bu çocukların da başkaları gibi iletişimde bulunabilmeleri ve sorunlara işaret edebilmeleri için gerekli imkânlar sağlanmalıdır.

49. **Bildirim/Raporlama**²²: Komite, tüm Taraf Devletlere, çocuklara yönelik şiddet olaylarının bildirilebilmesi için çocukların, temsilcilerinin ve diğerlerinin başvurabilecekleri güvenli, kamuoyunca iyi bilinen, özel ve erişimi mümkün destek mekanizmaları geliştirmelerini kuvvetle tavsiye eder. Söz konusu mekanizmalar arasında 24 saat başvurulabilen ücretsiz acil yardım hakları ile diğer enformasyon ve iletişim teknolojileri yer alabilir. Bildirim mekanizmaları olarak şunlar düşünülebilir: Şikâyetlerin

²⁰ İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 17, Çocuğun Hakları (Madde 24), 7 Nisan 1989, CCPR/C/35; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Olson vs. İsveç (No. 1), 24 Mart 1988 tarihli karar, Seri A No. 130, para. 81; Inter-Amerikan İnsan Hakları Mahkemesi, Velasquez Rodriguez v. Honduras, 10 Ocak 1989 tarihli karar, Seri C, No. 3, para. 172.

²¹ Aşağıdaki paragraflar enformel ve adet haline gelmiş adalet sistemlerindeki süreçlere de uygulanabilir.

²² Ayrıca bakınız, Suçun Çocuk Mağdurları ve Tanıkları için Kılavuzlar (ECOSOC Kararı 2005/20).

iletmesini kolaylaştıracak gerekli bilgiler; araştırmalara ve yargı süreçlerine katılım; farklı koşullarda kullanıma uygun, çocuklar ve genel kamuoyu tarafından yaygın olarak bilinen protokoller hazırlanması; çocuklar ve aileler için ilgili destek hizmetlerinin düzenlenmesi; bildirim sistemleriyle alınan bilgilerin işlenmesi için personele sürekli eğitim ve destek sağlanması. Bildirim mekanizmaları, salt cezalandırıcılıktan ibaret kalan ilk tepkileri tetiklemek yerine, halk sağlığı ve sosyal destek boyutları da olan kendi kendine yardım hizmetleriyle birlikte düşünülmeli ve böyle sunulmalıdır. Çocukların dinlenilme ve görüşlerini ciddiye aldırma hakkına saygı gösterilmelidir. Her ülkede, doğrudan çocuklarla birlikte çalışan profesyoneller için şiddet olaylarının, kuşkusunun ve riskinin bildirilmesi asgari zorunluluk olarak görülmelidir. Bildirimlerin doğru ve iyi niyetli olması halinde, rapor hazırlayan profesyonellerin korunmasına yönelik usul ve süreçler de devrede olmalıdır.

50. **Sevk:** Bildirimi alan kişi, gerekli tepkiyi hangi kurum verecekse durumu oraya ne zaman ve nasıl ileteceği konusunda eğitilmiş ve yönlendirilmiş olmalıdır. Bunun ardından, çocukların korunmaya (hemen veya daha uzun dönemde) ve özel destek hizmetlerine ihtiyaç duydukları sonucuna varılırsa, eğitilmiş profesyoneller ve idareciler sektörlerarası sevk işlemlerini yapabilirler. Çocuk koruma sistemi içinde görev yapan profesyoneller, kuruluşlararası işbirliği ve ortak çalışma protokolleri konusunda eğitim almış olmalıdırlar. Süreçte şu aşamalar yer almalıdır: bakıcıların ve ailenin görüşleri kadar çocukların görüşlerine de yer vermek üzere, çocuğun, bakıcılarının ve ailesinin kısa ve uzun dönemdeki ihtiyaçlarını konu alan katılımcı ve değişik disiplinlerin rol aldığı bir değerlendirme; değerlendirme sonuçlarının çocukla, bakıcılarla ve aileyle paylaşılması; belirlenen ihtiyaçların karşılanması için çocuğun ve ailenin ilgili hizmetlere yönlendirilmesi ve müdahalenin yeterli olup olmadığını belirlemek üzere yapılacak takip ve değerlendirme.

51. **Araştırma:** İster çocuk, ister bir temsilci, isterse dışarıdan birisi tarafından iletilmiş olsun, şiddet olaylarının araştırılması vasıflı profesyonellerin verecekleri role özgü ve kapsamlı eğitimi, ayrıca çocuk hakları temelli ve çocuğa duyarlı yaklaşımı gerektirir. Titiz, ancak çocuğa duyarlı araştırma yöntemleri, şiddetin doğru biçimde belirlenmesine yardımcı olacak, idari, sivil, çocuk korumayla ilgili ve cezai süreçler için kanıtlar sağlayacaktır. Ancak, araştırma sürecinde çocuğun daha fazla zarar görmemesine azami özen gösterilmelidir. Bu amaca yönelik olarak tüm taraflar çocuğu çağırma ve görüşlerine gerekli ağırlığı tanıma yükümlülüğü altındadırlar.

52. **Tedavi:** ‘Tedavi’, şiddete maruz kalan çocukların “fiziksel ve psikolojik anlamda iyileşmelerini ve toplumla bütünleşmelerini”, “çocuğun sağlığını, saygınlığını ve öz saygısını geliştirici ortamlarda” sağlamayı amaçlayan pek çok hizmetten biridir (Madde 39). Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır: çocuğun çağırılması ve görüşlerine gereken ağırlığın tanınması; çocuğun güvenliğinin sağlanması; çocuğun güvenli bir yere hemen yerleştirilmesi gerekiyorsa bu durumun değerlendirilmesi; potansiyel müdahalelerin çocuğun uzun dönemdeki refahı, sağlığı ve gelişimi açısından yol açabileceği olası sonuçlar. Herhangi bir istismar olayının belirlenmesi üzerine tıbbi, zihinsel sağlık, sosyal ve hukuksal hizmetler gerekebileceği gibi uzun dönemde takip hizmetleri de gerekli görülebilir. Burada, aile grup konferansları ve benzeri diğer uygulamalar dahil olmak üzere bir dizi hizmet sunulabilmelidir. Ayrıca, başta çocuk faililer olmak üzere şiddet olaylarının faililerine yönelik hizmetler ve tedavi de gereklidir. Başka çocuklara karşı saldırgan davranışlar içindeki çocuklar çoğu kez müşfik bir aile ve lakın çevreden yoksun kalmış çocuklardır. Bu konumdakiler, kendilerine umutsuzluk, nefret ve saldırganlık duyguları aşıl原因an yetiştirilme koşullarının mağduru çocuklar olarak görülmelidirler. Böyle çocuklar için eğitsel önlemlere öncelik tanınmalı, sosyal tutumları, davranışları ve yeterliliklerinin geliştirilmesi için çaba gösterilmelidir. Bunlar yapılırken, gerek kendilerinin, gerekse ailedeki ve çevredeki diğer çocukların bakımı ve desteklenmesi için söz konusu çocukların yaşam koşulları incelenmelidir. Kendilerine zarar veren çocukların, bu durumunun ağır psikolojik bunalımdan kaynaklandığı, ayrıca başkalarının uyguladıkları şiddet sonucunda da ortaya çıkabileceği kabul edilmektedir. Kendi kendine zarar verme eğilimi ceza konusu olmamalı, yapılacak müdahaleler de herhangi bir biçimde cezalandırıcı değil destekleyici olmalıdır.

53. **Takip:** Aşağıdaki hususlar her zaman net olmalıdır: bildirim ve yönlendirmeden takip aşamasına kadar çocuktan ve aileden kimin sorumlu olduğu; başlatılan herhangi bir girişimin hedefleri –ki bunların çocukla ve diğer paydaşlarla tam olarak ele alınmış olması gerekir; uygulamanın ayrıntıları, son tarihleri

ve önerilen müdahalelerin süresi; girişimlerin gözden geçirilme, izlenme ve değerlendirilme mekanizmaları. Müdahale aşamaları arasındaki süreklilik temel önemdedir ve bu da en iyi durum yönetme süreciyle gerçekleştirilebilir. Etkili bir yardım, bir defa katılımcı bir süreçle kararlaştırıldıktan sonra girişimlerin gereksiz herhangi bir gecikmeye uğramamasını gerektirir. Takip işlemi ise Madde 39 (telafi ve bütünleştirme), Madde 25 (iyileştirme ve yerleştirmelerin düzenli aralıklarla gözden geçirilmesi), Madde 6.2 (gelişim hakkı) ve Madde 29 (gelişimle ilgili niyet ve özlemleri sunan eğitimin amaçları) bağlamında düşünülmelidir. Çocuğun gerek annesi gerekse babasıyla teması, çocuğun yüksek yararına aykırı düşmediği sürece, Madde 9.3 uyarınca sağlanmalıdır.

54. **Yargının karışması**²³: Her zaman ve her durumda gerekli yasal işlemler gerçekleştirilmelidir. Özellikle, çocuğun ve yüksek yararının korunması ve daha ileri düzeyde geliştirilmesi (failin yeniden ihlale yönelmesi riski durumunda diğer çocukların da yararı) karar verme sürecinde gözetilen başlıca husus olmalı, bu arada koşullara göre normal yaşama mümkün olan en az değişikliği getirecek müdahale biçimi neyse o tercih edilmelidir. Dahası, Komite aşağıdaki güvencelerin gözetilmesini tavsiye etmektedir:

a) Çocuklar ve ana babaları, yargı sistemi veya yetkili diğer merciler (örneğin polis, göçmenlik, eğitim, sosyal ve sağlık hizmetleri) tarafından gecikmeksizin ve yeterince bilgilendirilmelidirler;

b) Şiddet mağduru çocuklara yargı sürecinde, özel durumları, ihtiyaçları, yaşları, cinsiyetleri, varsa engellilik durumları ve olgunluk düzeyleri dikkate alınarak; fiziksel, zihinsel ve ahlaki gereksinimlerine özen gösterilerek çocuk dostu ve duyarlı biçimde davranılmalıdır;

c) Yargısal müdahale mümkün olduğu durumlarda önleyici nitelik taşımalı, proaktif biçimde pozitif davranışları özendirilmeli, olumsuz davranışı ise yasaklamalıdır. Yargının işe müdahalesi, sektörler arasında eşgüdümlü ve entegre bir yaklaşım sonucunda ortaya çıkmalı; diğer profesyonelleri çocuklar, bakıcıları, aileler ve topluluklarla birlikte çalışmaya özendirip bu çalışmada onları desteklemeli ve mevcut tüm çocuk bakım ve koruma hizmetlerine erişimi kolaylaştırmalıdır;

d) Şiddet mağduru çocukların söz konusu oldukları tüm yargı süreçlerinde, hukukun üstünlüğüne saygı gösterilirken hızlılık ilkesi uygulanmalıdır.

55. Yargı alanında yapılabilecekler arasında şunlar yer alabilir:

a) Aile grubu konferansı, alternatif ihtilaf çözüm mekanizmaları, onarıcı adalet, akrabalık anlaşmaları (süreçler insan haklarına saygılı, sorumlu olduğunda ve eğitilmiş kolaylaştırıcılar tarafından yönetildiğinde) gibi farklılaşmış ve arabuluculuk esasına dayalı tepkiler;

b) çocuk korumada özel bir önlemlerle sonuçlanan çocuk veya aile mahkemesi müdahalesi;

c) başta Devlet aktörleri olmak üzere, kanunen (*de jure*) veya fiili (*de facto*) cezasızlık uygulamalarına son vermek için katı biçimde uygulanacak ceza muhakeme usulleri;

d) Çocuklara kötü muamele olayından kuşkulandığı durumlardaki ihmalkâr veya uygunsuz davranışları (ilgili etik kuralların, bakım standartlarının ihlali nedeniyle profesyonel organlarda uygulanacak iç işlemler) nedeniyle profesyonellere karşı uygulanacak disiplin işlemleri veya idari işlemler;

e) Çeşitli biçimleriyle şiddete maruz kalan çocuklara tazminat ve rehabilitasyon sağlanmasını öngören yargı emirleri.

²³ Ayrıca bakınız, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi çocuk dostu adalet kılavuzları, kabul edildiği tarih: 17 Kasım 2010; Suçun Çocuk Mağdurları ve Tanıkları için Kılavuzlar (ECOSOC Kararı 2005/20); ve BM Üçüncü Komite (Sosyal, İnsani ve Kültürel) 'Yargı Sisteminin İdaresinde İnsan Hakları', Genel Kurul tarafından kabul tarihi: 21 Aralık 2010 (A/C.3/65/L.35/Rev.1).

56. Gerektiğinde, şiddet mağduru çocuklar için özel çocuk ve aile mahkemeleri kurulmalı ve bunlara ait ceza muhakeme usulleri getirilmelidir. Bu kapsamda, polis, yargı ve savcılıklar bünyesinde uzmanlaşmış özel birimler kurulabilir; engelli çocukların yargı süreçlerinde eşit ve adil biçimde yer almalarını sağlayacak düzenlemeler yapılabilir. Çocuklarla birlikte ve çocuklar için çalışan ve bu tür durumlara dahil olan tüm profesyoneller, farklı yaş gruplarından çocukların hakları ve ihtiyaçlarıyla birlikte çocuklar için uyarlanmış usul ve işlemler konusunda farklı disiplinler çerçevesinde eğitim almalıdır. Birden çok disiplini kapsayan yaklaşım yaşama geçirilirken gizlilikle ilgili mesleki kurallara saygı gösterilmelidir. Bir çocuğun ana babasından veya aile ortamından alınmasına ilişkin karar, yalnızca böyle bir durumun çocuğun yüksek yararına olacağı hallerde alınmalıdır (Maddeler 9 ve 20.1). Bununla birlikte, faillerin birinci derecede bakıcılar oldukları şiddet olaylarında, yukarıda sıralanan çocuk hakları güvenceleri çerçevesinde ve durumun ağırlığı ile diğer etmenlere bağlı olmak üzere, sosyal ve eğitsel tedaviye ve onarıcı yaklaşıma odaklanan müdahale önlemleri, genellikle, salt cezalandırmaya yönelik yargısal yaklaşımdan daha yerinde olacaktır. Mağdurlara ödenecek tazminat, temyiz ve bağımsız şikâyet mekanizmalarına erişim dahil, telafi sağlayıcı etkili mekanizmalar işletilmelidir.

57. **Etkili usul ve işlemler:** Madde 19'un 1 ve 2. paragraflarında değinilen ve sistem oluşturma yaklaşımına içselleştirilen (bakınız paragraf 33) koruyucu önlemler, yaşama geçirilme, kalite, yerindelik, erişim, etki ve etkinlik açısından "etkili usul ve işlemleri" gerektirir. Bu nitelikteki usul ve işlemler arasında aşağıdakiler de yer almalıdır:

- a) gerektiğinde protokoller ve mutabakat belgeleriyle zorunlu kılınan sektörler arası eşgüdüm;
- b) sistematik ve süreklilik taşıyan bir veri toplama ve analiz sisteminin geliştirilip uygulanması;
- c) bir araştırma gündeminin geliştirilmesi ve uygulanması ve
- d) politikaların, süreçlerin ve sonuçların aileler ve çocuklar açısından ne anlama geldiğiyle ilgili ölçülebilir hedefler ve göstergeler geliştirilmesi.

58. Sonuç göstergeleri, şiddetin sıklığına, yaygınlığına, türlerine ve ağırlığına yönelik dar bir odaklanmanın ötesinde hak sahibi bir kişi olarak çocuğun pozitif gelişimine ve refahına odaklanmalıdır. Şiddetin temelindeki nedenler belirlenirken ve durumu düzeltici girişimler önerilirken, çocuk ölümlerine, kritik yaralanma olaylarına ilişkin değerlendirmeler ve araştırmalar da dikkate alınmalıdır. Karşılıklı tamamlayıcılığın en üst düzeye çıkarılması açısından araştırmalar mevcut uluslararası ve ulusal çocuk koruma bilgilerine dayanmalı, disiplinler arası ve uluslararası ortak çalışmadan yararlanmalıdır (ulusal eşgüdüm çerçevelerinde hesap verebilirlikte ilgili olarak ayrıca bakınız, paragraf 72(j)).

V. Sözleşme bağlamında Madde 19'un daha geniş yorumlanması

59. **Çocuk hakları yaklaşımının tanımı:** Hak sahibi bir birey olarak çocuğun kimliğine, yaşamına, sağlık ve gelişimine, katılımına, ayrımcılıktan muaf tutulmasına yönelik saygı, Taraf Devletlerin çocuklara ilişkin politikalarında sağlam biçimde yerini almalı ve savunulmalıdır. Bunu sağlamanın en iyi yolu da, Sözleşme'de (ve İhtiyari Protokollerinde) yer alan tüm haklara saygı gösterilmesi, bu hakların korunması ve yaşama geçirilmesidir. Bunun için, çocuklara tartışılmaz nitelikte korunma hakları olan hak sahipleri olarak değil de yardıma muhtaç 'nesneler' olarak bakan ve böyle davranan çocuk koruma yaklaşımlarından öteye bir paradigma kayması gerekmektedir. Çocuk hakları temelli yaklaşım, görevlilerin kapasitesini haklara saygı duyacak, hakları koruyup yaşama geçirecek (Madde 4) şekilde, hak sahiplerinin kapasitesini de haklarına sahip çıkmalarını sağlayacak şekilde geliştirerek tüm çocukların haklarını Sözleşme'de belirtildiği gibi daha ileri düzeyde yaşama geçiren yaklaşımdır. Bu sürece yön veren, her yerde, ayırım görmeme (Madde 2), çocuğun yüksek yararının gözetilmesi (Madde 3.1), yaşam, yaşama ve gelişme (Madde 6) ve çocuğun görüşlerine saygıdır (Madde 12). Çocukların ayrıca haklarını kullanırken bakıcıları, ana babaları ve topluluk üyeleri tarafından gelişim halindeki yetenekleri doğrultusunda yol gösterilme ve yönlendirilme hakları vardır (Madde 5). Çocuk haklarına bu yaklaşım

bütüncüdür; aile, okul, topluluk, kurumlar, dinsel ve kültürel sistemler olmak üzere çocuğun içinde bulunduğu sosyal sistemlerin güçlü yanlarının ve kaynaklarının desteklenmesine önem verir.

60. **Madde 2 (ayırım gözetmeme):** Komite, her çocuğun şiddetin her biçiminden korunması için Taraf Devletlerin yeterli önlemleri almaları gerektiğini vurgular. Ayrıca bu önlemler “herhangi bir ayırım gözetmeden; çocuğun, ana babasının veya yasal vasisinin ırkını, rengini, cinsiyetini, dilini, dinini, siyasal veya başka görüşünü, ulusal, etnik veya toplumsal kökenini, mülkiyet ve engellilik durumunu, doğum veya başka bir statüsünü dikkate almadan” alınacaktır. Fuhuş sektörü tarafından sömürülen çocuklara, sokaklarda yaşayan çocuklara, yasalarla sorunlu olanlara yönelik önyargılara dayalı ayrımcılıkla çocukların giyiniş ve davranışlarından kaynaklanan ayrımcılık da bu kapsamdadır. Taraf Devletler, bu Genel Yorumun 72(g) paragrafında özetlendiği gibi, güç durumdaki veya marjinal konumdaki çocuklara yönelik ayrımcılık sorununu da ele almalı ve bu çocukların da diğerleriyle eşitlik temelinde korunma hakkını sağlamaya yönelik çabalarda bulunmalıdır.

61. **Madde 3 (Çocuğun yüksek yararı):** Komite, çocuğun yüksek yararına ilişkin yorumun, çocukların her tür şiddetten korunması yükümlülüğü dahil, Sözleşme'nin bütünüyle tutarlılık taşıması gerektiğini vurgular. Çocuğun yüksek yararı ilkesi, çocuğun insanlık onuru ve fiziksel dokunulmazlığı ile bağdaşmayan, fiziksel cezaları, zalimce ve aşağılayıcı biçimlerdeki diğer cezaları haklı göstermek için kullanılamaz. Çocuğun yüksek yararı konusunda bir yetişkinin yargısı, Sözleşme'deki tüm çocuk haklarına saygı gösterme yükümlülüğünden daha ağır basamaz. Komite, çocuğun yüksek yararının özellikle aşağıdaki şekillerde gözetilebileceği görüşündedir:

a) şiddetin her biçiminin önlenmesi ve olumlu çocuk yetiştirme uygulamalarının yaygınlaştırılması; ulusal eşgüdüm çerçevelerinde temel önlemlere odaklanma gerekliliğinin vurgulanması.

b) çocuk haklarını temel alan ve entegre çocuk koruma ve destek sisteminin uygulanmasına yeterli insani, mali ve teknik yatırımların yapılması.

62. **Madde 6 (yaşam, yaşama ve gelişme):** Şiddetin her türünden korunma, yalnızca çocuğun “yaşam” ve “yaşama” değil aynı zamanda “gelişme” hakkı bakımından da dikkate alınmalıdır ve yapılan yorumlar genel anlamda çocuğun korunması amacıyla bağdaşmalıdır. Dolayısıyla, Taraf Devletin yükümlülüğü, çocuğun yaşam, yaşama ve gelişme hakkını tehlikeye düşürecek şiddet ve sömürü karşısında kapsamlı bir korumayı içerir. Komite, Devletlerin, “gelişimi” bütünlüklü bir kavram olarak en geniş kapsamıyla yorumlamasını bekler; kavramın yorumu, çocuğun fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki, psikolojik ve sosyal gelişimini kapsamalıdır. Uygulama önlemleri ise tüm çocuklar için optimal gelişimin sağlanmasını hedeflemelidir.

63. **Madde 12 (katılım hakkı):** Komite, çocuk katılımının korumayı güçlendirdiği ve çocukların korunmasının da katılım için anahtar konumunda olduğu kanısındadır. Çocuğun katılım hakkı, şiddete maruz kalma riski özellikle fazla olan çok küçük yaşlardaki çocuklarla başlar. Çocuk koruma sürecindeki her noktada zorunlu bir adım olarak çocuğun görüşü alınmalı ve bu görüşe gerekli ağırlık tanınmalıdır. Çocuğun dinlenilme hakkı, şiddet durumlarında özellikle önem kazanır (bakınız, Komite Genel Yorum No. 12, paragraflar 118 dipnot). Aile ve çocuk yetiştirme konusunda Komite, bu hakkın evde ve ailede şiddetin her biçimine karşı önleyici bir rolü olduğunu ifade etmiştir. Komite ayrıca, genel olarak ve okulda, özellikle okullardaki zorbalık ve diğer şiddet biçimlerinin önlenmesinde ve ortadan kaldırılmasında uygulanacak stratejilerin geliştirilmesinde çocuk katılımının önemini altını çizer. Şiddetin ortadan kaldırılmasında çocukların kendi kapasitelerini geliştirici girişimler ve programlar desteklenmelidir. Şiddet deneyiminin bizatihi kendisi güçsüzleştirici olduğundan, çocuk koruma alanındaki müdahalelerin çocukları daha da güçsüzleştirmek yerine titizlikle çocuğun katılımını sağlayarak onların iyileşme ve bütünleşmelerine olumlu katkıda bulunmasını sağlamak için duyarlı önlemler gerekmektedir. Komite, özel olarak marjinal ve/veya ayrımcılığa maruz grupların karşılaştıkları engellere dikkat çeker. Söz konusu çocuklar aynı zamanda şiddetten en fazla etkilenen kesimleri oluşturduğundan, söz konusu engellerin ele alınması çocuk koruma açısından özel önem taşır.

64. Sözleşme'nin aşağıdaki iki maddesi, 19. Maddenin uygulanması açısından özel anlam taşıyan kapsayıcı bir içeriğe sahiptir.

65. **Madde 4 (Uygun önlemler):** Madde 4 Taraf Devletlere, 19. madde dahil olmak üzere Sözleşme’de yer alan tüm hakların yaşama geçirilmesi için uygun tüm önlemleri alma yükümlülüğü getirir. Sözleşme’nin 4. maddesinin uygulanmasında, her tür şiddetten korunma hakkıyla ilgili 19. maddenin kişisel bir hakkı ve özgürlüğü ifade ettiğine dikkat edilmelidir. Dolayısıyla, 19. maddenin uygulanması Taraf Devletlerin ivedi ve kayıtsız şartsız yerine getirmeleri gereken bir yükümlülüktür. Madde 4, ekonomik koşulları ne olursa olsun, Devletlerin, en dezavantajlı gruplara özel önem vererek çocuk haklarının gerçekleşmesi için mümkün olan tüm önlemleri almalarını öngörür. Bu madde, eldeki kaynakların mümkün olan en üst düzeyde kullanılması gerekliliğini vurgular (bakınız, Komite Genel Yorum No. 5).

66. **Madde 5 (Gelişim halindeki kapasiteye uygun yönlendirme ve rehberlik):** Madde 19’un uygulanması, çocukların bakımında, korunmasında ve kendilerine yönelik şiddetin önlenmesinde ana babanın, geniş ailenin, yasal vasilerin ve topluluk üyelerinin birinci derecede önemini kabul edilmesini ve bu kesimlere gerekli desteğin sağlanmasını öngörür. Bu yaklaşım, çocuklara bakan kişilerin, çocuğun gelişim halindeki yeteneklerini de dikkate alarak, Sözleşme’de yer alan hakların (19. maddedeki haklar dahil) kullanılmasında çocuklara rehberlik ve yönlendiricilik yapma sorumluluklarına, haklarına ve görevlerine saygı gösterilmesini öngören Madde 5 ile tutarlıdır. Ayrıca bakınız, ulusal eşgüdüm çerçevelerinde ailelerin birincil konumu ile ilgili paragraf 61(d) ve ailelerle ilgili diğer maddeler.

67. **İlgili diğer maddeler:** Sözleşme, şiddet ve çocukların korunmasıyla açık veya örtük biçimde ilgili çeşitli maddeler içermektedir. Madde 19 da bu maddelerle bağlantısı içinde değerlendirilmelidir. Bu kapsamlı referanslar, her biçimiyle şiddetin çocuk haklarının yaşama geçirilmesi açısından ortaya çıkardığı tehdidi dikkate alma ve her durumdaki çocuğun yaşamı ve gelişimi sürecinde korunmasını sağlama gerekliliğini ortaya koymaktadır.

VI. Çocuklara yönelik şiddetle ilgili ulusal eşgüdüm çerçevesi

68. **Ulusal Eylem Planlarını Ötesinde:** Komite, çocuk haklarının yaşama geçirilmesi için Taraf Devletlerce benimsenen Ulusal Eylem Planlarının çoğunun çocuklara yönelik her tür şiddetin yasaklanmasını, önlenmesini ve ortadan kaldırılmasını hedefleyen önlemler içerdiğinin farkındadır. Bu tür eylem planları çocukların haklarından daha fazla yararlanabilmelerine katkı sağlarken, diğer yandan uygulamada, izlemede, değerlendirmede ve takipte birçok güçlük karşılaştı. Örneğin, bu eylem planları çoğu kez genel kalkınma politikasından, programlardan, bütçe ve eşgüdüm mekanizmalarından kopuk kalmıştır. Daha pratik ve esnek bir mekanizma oluşturulması amacıyla Komite, ‘çocuklara yönelik şiddet eşgüdüm çerçevesi’ önermektedir. Çocukları şiddetin her biçiminden koruyacak ve koruyucu ortamları destekleyecek bu çerçeve çocuk hakları temelli tüm önlemleri kapsayacaktır.²⁴ Sözü edilen ‘eşgüdüm çerçevesi’ bunların henüz bulunmadığı veya yeterli sonuçlar vermediği yerlerde Ulusal Eylem Planları yerine kullanılabilir. Ulusal Eylem Planlarının halen etkili biçimde uygulandığı durumlarda ise, ‘eşgüdüm çerçevesi’ her şeye karşın sürdürülen çabaları tamamlayabilir, tartışmaları canlandırabilir, işlevliliği artıracak yeni fikirlere ve kaynaklara ön ayak olabilir.

69. **Çocuklara yönelik şiddetle ilgili ulusal eşgüdüm çerçevesi:** Bu ‘eşgüdüm çerçevesi’ hükümetin bakanlıkları arasında, ayrıca her kademedeki sivil toplum ortakları için, bir dizi önlem arasında özellikle ihtiyaç duyulanlar ve Madde 19’da tanımlanan her müdahale aşaması için ortak bir başvuru çerçevesi ve iletişim mekanizması olarak işlev görebilir. Esnekliği ve yaratıcılığı teşvik ederek, gerek hükümetin gerekse topluluğun aynı anda öncülük ettiği, bununla birlikte hepsinin genel olarak tutarlı ve eşgüdümlü bir çerçevede yer aldığı girişimlerin geliştirilip uygulanmasına olanak tanıyabilir. Komite, daha önceki tavsiyelerinde ve genel uygulama önlemlerine ilişkin Genel Yorum 5 dahil genel yorumlarında, Taraf Devletlere Sözleşme’nin belirli yönlerine (örneğin çocuk adaleti veya erken dönem çocukluk gibi) plan ve stratejiler geliştirmeleri çağrısında bulunmuştu. Komite, bu bağlamda, kapsamlı

²⁴ Ayrıca bakınız, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yönelik Şiddet Araştırması bağımsız uzman raporunda yer alan Genel Tavsiye 1 (A/61/299) paragraf 96.

önlemler dahil olmak üzere şiddetin her türüne karşı korumayı sağlayacak ulusal eşgüdüm çerçeveleri geliştirilmesini tavsiye eder.

70. **Farklı başlangıç noktaları:** Komite, çocukların her tür şiddetten korunmasının birçok ülkede zorlu bir görev olduğunu, Taraf Devletlerin de mevcut hukuksal, kurumsal ve hizmet altyapıları, kültürel adetler, profesyonel ehliyet ve kaynak düzeyleri açısından çok farklı noktalardan hareketle önlemler geliştirip uygulamakta olduklarını kabul etmektedir.

71. **Ulusal eşgüdüm çerçevesini geliştirme süreci:** Şiddetin her türüne karşı koruma sağlanması açısından bakıldığında, bu tür eşgüdüm çerçeveleri için tek bir model önerilemez. Kimi ülkeler çocukları korumaya yönelik ayrı bir sistem geliştirirken, diğerleri çocukların korunması ile ilgili konuları çocuk haklarının uygulanmasına dönük ana akım sistemlere içselleştirmeyi tercih etmektedir. Deneyimler, bir sistemin geliştirildiği *sürecin*, onun başarılı biçimde uygulanmasında temel önem taşıdığını göstermektedir. Paydaş tüm grupların üst düzey temsilcilerinin katılımını ve gündemi sahiplenmesini sağlamak için maharetli bir kolaylaştırıcılık işlevine ihtiyaç vardır. Bunun için, yeterli karar verme yetkisine sahip, düzenli olarak toplanabilen ve iddialı olabilen çeşitli disiplinlerden insanları içine alan bir çalışma grubu düşünülebilir. Şiddetin her türüne karşı önleyicilik ve koruma sağlayacak bir sistem, mevcut resmi ve gayri resmi yapıların, hizmetlerin ve örgütlenmelerin güçlü yanları üzerine inşa edilmelidir. Boşluklar, 19. maddede özetlenen, daha genel anlamda Sözleşme'de ve diğer uluslararası ve bölgesel belgelerde yer alan yükümlülükler temelinde belirlenerek doldurulmalı, ayrıca BM Şiddet Araştırmasında, bu Genel Yorumda ve diğer destekleyici metinlerde yer alan kılavuzlarla desteklenmelidir. Ulusal planlama, genel kamuoyuna tümüyle açık, hükümetin, HDK'ların, araştırmacıların ve mesleki uzmanların, ana babaların ve çocukların katılımını sağlamış saydam ve kapsayıcı bir süreç olmalıdır. Ulusal eşgüdüm çerçevesi, insani ve teknik kaynaklar dahil tümüyle bütçelendirilmeli ve maliyete dökülmeli, eğer mümkünse ulusal çocuk bütçesi kapsamında sunulmalıdır.

72. **Ulusal eşgüdüm çerçevelerine içselleştirilecek öğeler:** Aşağıdaki öğeler önlemlere (yasal, idari, sosyal ve eğitsel) önlemlere ve müdahale aşamalarına (önlemeden telafi ve yeniden bütünleştirmeye kadar) içselleştirilmelidir:

a) *Çocuk hakları yaklaşımı:* Bu yaklaşım, çocuğa bakışın, onlara yetişkinlerin yaptığı hayırsever yardımların ve etkinliklerin yararlanıcısı olarak değil çocuğun kendisinin bizzat hak sahibi olarak görülmesi şeklindeki bir anlayışı temel alır. Bu bağlamda, çocuğun veya çocukların yaşları ve gelişim halindeki yetenekleri de dikkate alınarak, eşgüdüm çerçevelerinin ve özel önlemlerin geliştirilmesinde çocuklara saygı gösterilir, kendilerine danışılması ve kendileriyle işbirliği özendirilir ve çocukların öznellikleri kabul edilir.

b) *Çocuklara yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet boyutları:* Taraf Devletler, geliştirdikleri önlemler ve politikaların, çeşitli ortamlarda, kız ve erkek çocukların maruz kaldıkları farklılaşan şiddet risklerini dikkate almasını sağlamalıdır. Devletler, kapsamlı bir şiddet önleme stratejisi çerçevesinde toplumsal cinsiyet ayrımcılığının tüm biçimlerini ele almalıdır. Bu kapsamda, evde, okulda, eğitim ortamlarında, topluluklarda, işyerlerinde, kurumlarda ve daha genel olarak toplumda şiddet ve zor kullanımına zemin oluşturan ve bunu destekleyen toplumsal cinsiyet kalıpları, güç dengesizlikleri, eşitsizlikler ve ayrımcılık dikkate alınmalıdır. Yetişkin erkekler ve erkek çocuklar bunun uygulanması için, stratejik ortaklar ve müttefikler olarak aktif biçimde özendirilmeli, kadınlar ve kız çocukların yanı sıra onlara da birbirlerine saygı göstermeleri, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ve şiddet içeren tezahürlerinin nasıl durdurulabileceğini anlamaları bakımından kendilerine çeşitli fırsatlar sunulmalıdır.

c) *Birincil (genel) önleme:* Ayrıntılar için bu Genel Görüşün 39'uncu paragrafına bakınız.

d) *Çocuğun bakımına ve korunmasına yönelik stratejilerde ailelerin birincil konumu*²⁵: Aileler (geniş aileler ve aile benzeri diğer bakım düzenlemeleri dahil) çocukları koruma ve şiddeti önleme bakımından en yüksek potansiyele sahiptir. Aileler ayrıca kendilerini korumaları için çocukları

²⁵ Ayrıca bakınız, Çocukların Alternatif Bakımıyla ilgili BM Kılavuzları, (A/RES/64/142), 24 Şubat 2010.

destekleyip güçlendirebilir. Aile yaşamını güçlendirme, aileleri destekleme ve sorunları olan ailelerle birlikte çalışma gerekliliği, bu nedenle müdahalenin her aşamasında, özellikle önlemede (çocuk bakımını istenilen düzeye getirerek ve erken müdahalede öncelikli bir çocuk koruma etkinliği olmak durumundadır. Bununla birlikte Komite, cinsel istismar dahil olmak üzere çocukların maruz kaldığı şiddetin büyük ölçüde aile ortamlarında gerçekleştiğini de kabul etmekte ve çocukların aile üyeleri tarafından şiddete maruz kaldığı durumlarda ailelere müdahale edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

e) *Esneklik ve koruyucu etmenler:* Esnekliğin ve koruyucu etmenlerin kavranması kritik önemdedir. Bundan kastedilen, kişinin güvenliğini arttıracak, buna karşılık istismar ve ihmalle bunun olumsuz etkilerini azaltacak iç ve dış güçlülükler ve koruyucu etmenlerdir. Koruyucu etmenler arasında şunlar sayılabilir: istikrarlı aileler; çocuğun fiziksel ve psikososyal ihtiyaçlarını karşılayan yetişkinlerce uygulanan çocuk yetiştirme usulleri; pozitif ve şiddet içermeyen bir disiplin anlayışı; çocuğun en azından bir yetişkine güvenli biçimde bağlanması; akranlar ve diğerleriyle (öğretmenler dahil) destekleyici ilişkiler; sosyal, şiddet içermeyen ve ayrımcılık gözetmeyen toplumsal ortamlar ve davranışlar; topluluk içi dayanışmada ileri düzeyler ve geliştirici sosyal ağlar ve komşuluk bağlantıları.

f) *Risk etmenleri:* Genel veya özel bağlamlarda çocukların veya çocuk gruplarının maruz kalabilecekleri 'risk' etmenlerini azaltmak üzere proaktif ve duruma göre uyarlanmış önlemler alınması gerekir. Madde bağımlılığı, zihinsel sağlık sorunları ve toplumsal yalıtılmışlık gibi ana babaya ait risk etmenleri ile yoksulluk, işsizlik, ayrımcılığa maruz kalma ve marjinalleşme gibi ailesel risk etmenleri bunlar arasındadır. Evrensel olarak alındığında, 0-18 yaşlarındaki tüm çocuklar sinirsel, psikolojik, sosyal ve fiziksel büyüme ve gelişimlerini tamamlamıncaya kadar risk altındadır. Bebekler ve küçük yaşlardaki çocuklar ise, beyin gelişimleri henüz tamamlanmadığı ve yetişkinlere tam bağımlı olma durumları nedeniyle daha fazla risk altındadır. Gerek kız gerekse erkek çocuklar risk altında olmakla birlikte şiddetin bir de toplumsal cinsiyet boyutu olduğu unutulmamalıdır.

g) *Özellikle güç durumdaki çocuklar:* Şiddete maruz kalma olasılıkları daha yüksek çocuklar arasında, bunlarla sınırlı kalmamak üzere, aşağıdakiler yer almaktadır: biyolojik ana babalarıyla yaşamayıp çeşitli biçimlerdeki alternatif bakımda olan çocuklar; doğumda nüfusa kaydedilmeyenler; sokaklarda yaşayan çocuklar; fiilen yasalarla sorunlu olanlar veya böyle bir durumda olma olasılığı olanlar; fiziksel, algısal, öğrenme ile ilgili, psikososyal engellilik durumu olanlarla irsi, edinilmiş ve/veya kronik hastalıkları veya ciddi davranış sorunları olanlar; yerli ahaliye²⁶ ve diğer etnik azınlıklara mensup olanlar; lezbiyenler, geysler, travesti ve trans-seksüeller; zararlı geleneksel uygulamalara maruz kalabilecek olanlar; çok erken yaşta evlenenler (zorla evlendirilme ile sınırlı kalmamak üzere özellikle kızlar); en kötü biçimleri dahil çocuk işçiliği; göçmen, sığınmacı, yerlerinden edilmiş ve kaçırılmış kişiler olarak hareket halinde olanlar; halen şiddete maruz kalmış olanlar; evlerinde ve topluluklarında şiddete maruz kalanlar veya tanık olanlar; ateşli silahların, uyuşturucuların ve alkolün kolayca bulunabileceği, sosyoekonomik statüsü düşük kentsel yerleşimlerde yaşayanlar; kazalara veya felaketlere açık veya zehirleyici ortamlarda yaşayanlar; HIV/AIDS'ten etkilenenler veya kendileri HIV'lı olanlar; kötü-yetersiz beslenenler; başka çocukların bakımı altında olanlar; kendileri bakıcı veya hanehalkı reisi durumunda olan çocuklar; 18 yaşından küçük ana babaların çocukları; istenmeyen, prematüre doğan veya ikiz-üçüz olanlar; hastanelik olup kendilerine iyi bakılmayan veya bakıcılarıyla temas edemeyenler; yeterli güvenlik, denetim veya kendilerini koruyacak araçlara sahip olmaksızın bilgi ve iletişim teknolojilerini kullananlar. Olağanüstü durumlarda çocuklar şiddete özellikle açık duruma gelmektedir. Çünkü toplumsal ve silahlı çatışma, doğal felaket, karmaşık ve kronik özellikler taşıyan diğer acil durumlarda sosyal sistemler çökmekte, çocuklar kendilerine bakan kişilerden ayrı düşmekte, güvenli ortamlar zarar görmekte, hatta yok olmaktadır.

²⁶ Kimi toplumlarda, yerli ahaliye mensup olmayan ailelerin tersine, "istismardan" farklı olarak "ihmal" yerli ahaliye mensup çocukların ailelerinden ayrılmasına yol açan başlıca nedendir. Böyle durumlarda cezalandırıcı olmayan ve doğrudan nedenleri (örneğin yoksulluk, barınma sorunları ve tarihsel koşullar gibi) ele alan destek hizmetleri ve müdahaleler daha uygundur. Hizmet sunumunda ayrımcılık sorununun ele alınması, yerli ahali ve azınlık durumundaki diğer topluluklara yönelik uygun müdahalelerin belirlenmesinde özel çabalar sergilenmesi gerekmektedir.

h) *Kaynak tahsisi*: Farklı sektörlerin ihtiyaç duyduğu insani, finansal ve teknik kaynaklar, eldeki imkânların azamisi ölçüsünde tahsis edilmelidir. Bütçe tahsisine ve ödeneklerin etkin kullanımına ilişkin denetimi sağlama açısından sağlıklı izleme mekanizmaları geliştirilmeli ve işletilmelidir.

i) *Eşgüdüm mekanizmaları*: Ampirik araştırma topluluğu dahil olmak üzere, merkezi, bölgesel ve yerel düzeylerde, farklı sektörler arasında ve sivil toplumda etkili bir eşgüdüm sağlayacak mekanizmalar açık biçimde tanımlanmalıdır. Bu mekanizmalar, yukarıda özetlenen idari önlemlerle desteklenmelidir.

j) *Hesap verebilirlik*: Çocukları şiddetten koruma yükümlülük ve taahhütlerini yerine getirebilmeleri açısından Taraf Devletlerin, ulusal ve yerel kurum ve kuruluşların ve ilgili sivil toplum paydaşlarının proaktif biçimde ve işbirliği temelinde izleme, ölçüm ve değerlendirme standartları, göstergeleri, araçları ve sistemleri geliştirmeleri sağlanmalıdır. Komite, hesap verebilirlik sistemlerine yönelik desteğini sürekli biçimde ifade etmiştir. Buna, özellikle veri toplama ve veri analizi, gösterge belirleme, izleme ve değerlendirme, bu arada bağımsız insan hakları kuruluşlarına yönelik destek de dahildir. Komite, Taraf Devletlerin, şiddetin yasaklanması, önlenmesi ve ortadan kaldırılması alanında sağlanan ilerlemelerle ilgili yıllık raporlar hazırlamalarını, bu raporları görüşülmek ve tartışılmak üzere parlamentolara sunmalarını ve ilgili tüm paydaşları raporlarda yer alan bilgiler üzerinde görüş bildirmeye davet etmelerini tavsiye eder.

VII. Uygulama için kaynaklar ve uluslararası işbirliği ihtiyacı

73. **Taraf Devletlerin yükümlülükleri**: Taraf Devletlerin diğer sözleşme maddelerinin yanı sıra 4 ve 19. maddelerin getirdiği yükümlülükler ışığında Komite, eldeki kaynakların sınırlı oluşunun çocuk korumaya yönelik önlemlerin hiç alınmaması veya yeterince alınmaması için mazeret teşkil edemeyeceği kanısındadır. Dolayısıyla, Taraf Devletler çocuk bakımı ve korunması alanında bir an önce kapsamlı, stratejik ve zamana bağlı eşgüdüm çerçeveleri benimsemelidirler. Komite, söz konusu stratejilerin, çerçevelerin ve önlemlerin geliştirilmesinde çocukların görüşlerinin alınması gerekliliğine özellikle dikkat çeker.

74. **Destek kaynakları**: 59. paragrafta belirtilen farklı başlama noktaları bağlamında ve ulusal ve ademi merkezi ölçeklerdeki bütçelerin çocuk bakım ve koruma stratejileri açısından başlıca fon kaynağı olması anlayışından hareketle Komite Taraf Devletlerin dikkatlerini, Sözleşme'nin 4 ve 45. maddelerinde özetlenen uluslararası işbirliği ve yardım kanallarına çekmek ister. Komite, Madde 19'da ve daha genel anlamda Sözleşme'de belirtilen gereklilikleri eksiksiz biçimde dikkate almak üzere, eğitim dahil, çocuk koruma programlarını finansal ve teknik açıdan desteklemeleri için aşağıda belirtilen ortaklara çağrıda bulunur²⁷: Kalkınma işbirliğinde yer alan Taraf Devletler; donör kuruluşlar (Dünya Bankası, özel kaynaklar ve vakıflar dahil) BM birimleri ve kuruluşları ve diğer uluslararası ve bölgesel organlarla kuruluşlar. Bu mali ve teknik destek, ulusal ve uluslararası düzeylerde, güçlü ve eşitlikçi ortaklıklarla sistematik biçimde sağlanmalıdır. Çocuk haklarına dayanan koruma programları, uluslararası yardımlardan yararlanan ülkelerde sürdürülebilir kalkınmaya yardım açısından başlıca bileşenlerden biri olmak durumundadır. Komite ayrıca bu tür organların, bu amaca yönelik olmak üzere Komite, Genel Sekreterlik Çocuklara Yönelik Özel Temsilcisi ve diğer uluslar arası ve bölgesel insan hakları mekanizmaları ile birlikte çalışmaya devam etmelerini tavsiye eder.

75. **Uluslararası düzeyde ihtiyaç duyulan kaynaklar**: Taraf Devletlerin 19. Madde çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmelerine yardım açısından, uluslararası düzeyde aşağıdaki alanlara yatırım yapılması gerekmektedir:

²⁷ Bakınız Genel Yorum No.5 (paragraflar 61, 62 ve 64): çocuk haklarının uluslararası işbirliği ve teknik yardımlara içselleştirilmesi gerekliliği; işbirliği ve yardımların Sözleşme uyarınca yönlendirilmesi ve Sözleşme'nin eksiksiz uygulanmasına yönelik olması gerekliliği; uluslararası yardımların önemli bir bölümünün özel olarak çocuklara ayrılması; ve çocuk haklarına güçlü biçimde odaklanması açısından Yoksullukla Mücadele Strateji Belgelerinde (PRSP) ve kalkınmaya sektör ölçeğindeki yaklaşımlarda (SWAps) bu hususa yer verilmesi gerekliliği.

a. *İnsan kaynakları*: meslek kuruluşlarının (tıp, zihin sağlığı, sosyal çalışma, hukuk, eğitim, çocuklara kötü muamele, akademi/araştırma, çocuk hakları, eğitim kurum ve kuruluşları) kendi içlerinde ve aralarında daha gelişkin iletişim, işbirliği ve görüş alışverişi; sivil toplum grupları (örneğin araştırma toplulukları, HDK'lar, çocukların kendi kuruluşları, dinsel temelli kuruluşlar, engellilerin kuruluşları, topluluk ve gençlik grupları, bilgi ve deneyim alışverişinde yer alan uzmanlar) içinde ve arasında daha ileri düzeyde iletişim ve işbirliği;

b. *Finansal kaynaklar*: donör yardımlarının daha ileri düzeyde eşgüdümü, izlenmesi ve değerlendirilmesi; iktisatçıların, araştırmacıların ve Taraf Devletlerin bütünlüklü çocuk koruma sistemlerinin maliyetini (birincil önlemeye vurgu yapmak üzere) şiddetin birey, topluluk ülke ve hatta uluslararası düzeylerdeki doğrudan ve dolaylı (kuşaklar arası etki dahil) etkisini yönetme maliyetiyle tam olarak ölçüp karşılaştırmalarına olanak tanıyacak finansal ve insani sermaye analizlerinin daha da geliştirilmesi ve "uluslararası finans kuruluşlarının kendi politika ve etkinliklerini çocuklar üzerindeki etkileri açısından gözden geçirmeleri"²⁸;

c. *Teknik kaynaklar*: topluluklar ve profesyoneller tarafından kullanılmak üzere, kanıtlara dayalı göstergeler, sistemler, modeller (model yasal düzenlemeler dahil), araçlar, kılavuzlar, protokoller ve uygulama standartları; bunların farklı koşullara nasıl uyarlanacaklarına ilişkin kılavuzlar; enfomasyona (bilgi ve uygulama) erişim ve enfomasyon paylaşımını sistemli biçimde sağlayacak bir platform; çocuk hakları ve çocuk koruma bütçelerinin hazırlanmasında evrensel olarak yerleşiklik kazanmış açıklık ve saydamlık; ekonomilerin iniş çıkış döngülerinde ve zorlayıcı koşullarda çocuk korumanın nasıl bir seyir izlediğine ilişkin sonuç izlemeleri (enfomasyon, modeller ve ilgili eğitimle birlikte teknik yardımlar).

76. **Bölgesel ve uluslararası düzeyde sınır ötesi işbirliği**: Ülke sınırlarını aşan çocuk koruma konularının ele alınması açısından kalkınma yardımlarının yanı sıra işbirliği de gereklidir. Söz edilen konular arasında şunlar da yer almaktadır: çocukları çeşitli risklere maruz bırakabilecek nitelikte, gönüllülük temelinde veya özel durumlara bağlı olarak (örneğin çatışmalar, kıtlık, doğal felaketler veya salgınlar) çocukların –yanlarında kimse bulunmadan veya aileleriyle birlikte--sınır ötesi hareketleri; çalıştırmak, cinsel sömürü, evlat edinme, belirli organlardan yararlanma ve diğer amaçlara yönelik olmak üzere çocukların bir ülkeden diğerine kaçırılmaları; sınır ötesine taşınan ve çocuk kendi ülkesinde kalsa bile güvenlik ve koruma sistemlerine erişimini engelleyen çatışmalar ve aynı anda birden çok ülkeyi etkileyen felaketler. Söz konusu çocuklar ister geleneksel bakım ortamlarında olsunlar ister refakatsiz çocukların durumunda olduğu gibi, Devlet fiilen bakım görevini üstlenmiş olsun, sınır ötesi çocuk koruma konularından etkilenen çocukların korunabilmeleri için özel yasal düzenlemeler, politikalar, programlar ve ortaklıklar gerekli olabilir (örneğin siber suçlar, turizm kapsamında çocukları cinsel sömürüye maruz bırakanların, aile ve çocuk kaçakçılarının sınır ötesinde kovuşturulmaları).

²⁸ BM Çocuklara Yönelik Şiddet Araştırması bağımsız uzmanının raporu (A/61/299) paragraf 117.